

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Видатки бюджету як інструмент реалізації соціально-економічної політики держави

Студента 2 курсу, 1-м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації
«Державні та муніципальні фінанси»

Пірогова Михайла
Вікторівна

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Савченко Наталія
Григорівна

Керівник освітньо-професійної програми
д.е.н., професор

Макогон Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів
д.е.н., професор
заслужений діяч науки і техніки України

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ...6	
1.1. Економічна сутність та роль видатків бюджету в системі фінансово-економічного регулювання	6
1.2. Бюджетна політика як інструмент реалізації соціально-економічної політики держави	11
РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	18
2.1. Аналіз розвитку видатків Державного бюджету України	18
2.2. Аналіз розвитку видатків місцевих бюджетів.....	28
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	35
3.1. Світовий досвід формування видатків бюджету.....	35
3.2. Напрями підвищення ефективності формування видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного зростання	41
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ.....	58

ВСТУП

Актуальність теми. На даному етапі розвитку системи планування видатків бюджету вагомого значення набувають дослідження щодо їх оптимізації. У зв'язку з цим важливим є розкриття теоретичних засад планування та використання видаткової частини бюджету у системі регулювання соціально-економічного розвитку країни. Із здобуттям Україною незалежності та переходом до ринкової трансформації вітчизняна економіка пройшла ряд етапів розвитку, які супроводжувались піднесеннями, падіннями та кризами, що позначилося на розвитку механізму бюджетного планування і прогнозування видатків, який є ефективним інструментом забезпечення виконання стратегічних завдань соціально-економічної політики. Адже в процесі побудови соціальної держави постала необхідність створення умов для матеріального забезпечення суспільства на рівні сучасних стандартів, задоволення його когнітивних та культурних потреб, гарантування особистої безпеки кожного громадянина. У зв'язку з цим актуальним є розробка концепції забезпечення належного рівня життя і добробуту населення, досягнення соціальної справедливості в процесі реалізації економічної політики.

У сучасній економіці залишаються нерозв'язаними складні проблеми, пов'язані з періодизацією системи бюджетного планування і прогнозування видатків, насамперед, на сферу соціально-культурних послуг. Зазначені питання ще не набули належного рівня зацікавленості з боку науковців, що негативно позначається на конструктивності та розмаїтті напрямів удосконалення функціонування згаданої сфери. Тому питання активізації наукових зусиль, спрямованих на дослідження механізму бюджетного планування і прогнозування видатків на соціально-економічний розвиток, є актуальним.

Питання удосконалення системи управління бюджетними видатками та наукове обґрунтування методології визначення їх обсягу й структури на перспективу з урахуванням впливу на соціально-економічний розвиток досліджували такі вітчизняні науковці, як В. Геєць, О. Кириленко, Е. Лібанова, І. Лук'яненко, І. Лютий, В. Макогон, М. Пасічний, О. Самошкіна, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інші. Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері формування бюджетних видатків можна назвати праці А. Вагнера, Дж. Делона, Л. Саммерса, Дж. Стігліца, В. Танзі.

Однак, до цього часу в економічній літературі не достатньо досліджені питання, присвячені подальшому розвитку механізму бюджетного планування і прогнозування видатків на соціально-економічний розвиток.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних та практичних засад формування видатків бюджету, розробка напрямів удосконалення системи планування видатків бюджету як інструменту реалізації соціально-економічної політики держави.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність та роль видатків бюджету;
- визначити особливості бюджетної політики як інструменту реалізації соціально-економічної політики держави;
- здійснити огляд світового досвіду формування видаткової частини бюджету;
- здійснити аналіз динаміки та структури видатків державного та місцевих бюджетів України;
- визначити шляхи підвищення ефективності використання видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного зростання;
- розкрити напрями оптимізації видатків державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є система видатків державного та місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного зростання.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування видатків бюджету. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного зростання. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід планування видаткової частини. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо підвищення ефективності використання видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного зростання.

Інформаційну базу дослідження становили: законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування видаткової частини бюджету, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дослідженні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення системи формування видатків державного бюджету можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях та практичній роботі органів державної влади.

Апробація результатів дослідження. За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковану 1 статтю: Видатки бюджету як інструмент реалізації соціально-економічної політики держави // 3б. наук. ст. студ.- К.: Київ. нац. торг-ек. ун-т, 2020. Обсяг статті становить: 0,3 д.а.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

1.1. Економічна сутність та роль видатків бюджету в системі фінансово-економічного регулювання

Видатки бюджету відіграють провідну роль у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства. На обсяги, склад і структуру видатків впливають обсяги і характер функцій держави, адже в умовах товарно-грошових відносин будь-яка держава повноцінно зможе виконувати свої функції, маючи для цього необхідний обсяг бюджетних ресурсів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [7].

У процесі виконання державного бюджету розрізняють видатки бюджету і витрати бюджету. Видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на фінансування програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. Видатками не вважають ті фінансові ресурси, що використовуються з метою погашення боргових бюджетних зобов'язань, а також повернення надмірно сплачених до бюджету сум. До витрат бюджету належать видатки бюджету та кошти, що спрямовуються на погашення основної суми боргу, що виникає в процесі фінансування бюджету.

Видатки державного бюджету є основним джерелом фінансування реформ, заходів з розвитку пріоритетних напрямків економіки, розвитку інфраструктури та потреб соціальної сфери. Відповідно, бюджетна політика безпосередньо впливає на структуру видатків Державного бюджету України та визначає пріоритетні напрями фінансування. Також видатки бюджету мають визначатися можливостями держави акумулювати доходи, а їх структура – відповідати чітко визначеним пріоритетам соціально-економічного розвитку країни.

Видатки бюджету за своєю економічною сутністю є дієвим інструментом розподілу і перерозподілу централізованого грошового фонду держави та його використання за цільовим призначенням для зростання суспільного добробуту. Проявом регулюючої ролі видатків бюджету є перерозподіл ВВП між усіма сферами економічної діяльності, адміністративними одиницями країни та різними соціальними групами населення для реалізації вдалого процесу соціально-економічного розвитку. Варто зазначити, що структура та стан розвитку економіки країни, рівень реалізації економічних відносин безпосередньо впливають на обсяги видатків бюджету.

Зміст і характер бюджетних видатків зводиться до забезпечення виконання державою своїх функцій. Призначення бюджетних видатків сприяє задоволенню базових потреб суспільства у розвитку економіки і соціальної сфери, державного управління, оборони, забезпечення громадського порядку, безпеки держави тощо. Бюджетні видатки важливий елемент бюджетної системи та економіки, що слугує для забезпечення ефективного міжгалузевого і територіального перерозподілу фінансових ресурсів. Усі процеси розподілу фінансових ресурсів бюджету взаємопов'язані не зважаючи на своє розмаїття, що дає змогу впливати на економічні процеси системно та бачити ефективні напрями спрямування ресурсів.

Щорічний обсяг видатків державного бюджету визначається законом «Про Державний бюджет України» та тісно пов'язаний з економічною ситуацією в державі та суспільними пріоритетами. Структура видатків бюджету є важелем впливу на попит і капіталовкладення, галузеву і регіональну структуру національної економіки, її конкурентоспроможність на світових ринках [46].

Відповідно до Бюджетного кодексу України класифікація видатків бюджету відбувається:

- за бюджетними програмами - програмна класифікація видатків і кредитування бюджету;

- за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів - відомча класифікація видатків і кредитування бюджету;
- за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки - функціональна класифікація видатків і кредитування бюджету;
- за економічною характеристикою операцій, які здійснюються при їх проведенні - економічна класифікація видатків бюджету [7].

Фінансова наука [6, 46, 48] виділяє кілька видів класифікації бюджетних видатків для кращої оцінки їх ролі у соціально-економічному розвитку (табл.1.1.).

Таблиця 1.1.

Класифікація видатків державного бюджету [6, 46, 48]

Ознаки	Види
За часовим виміром	видатки розвитку
	поточні видатки (видатки споживання)
За структурою бюджету	загальний фонд
	спеціальний фонд
За роллю у суспільному виробництві	розвиток матеріального виробництва
	розвиток нематеріальної сфери
За суспільним призначенням	економічна діяльність
	соціально-культурні заходи
	фундаментальні дослідження
	оборона країни
	громадський порядок, безпека та судова влада
	державне управління
	охорона навколишнього природного середовища обслуговування і погашення державного боргу
За цільовим призначенням	заробітна плата
	нарахування на заробітну плату
	господарські видатки
	капітальні видатки
За територією	субсидії і поточні трансферти
	загальнодержавний рівень
	республіканський рівень
	обласний рівень
	районний рівень
	рівень поселень

Однією з ключових можна вважати функціональну класифікацію видатків відповідно до Бюджетного кодексу. Вона наочно демонструє напрями використання коштів бюджету на виконання конкретних функцій держави.

Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету включає видатки на: загальнодержавні функції, оборону, функції охорони громадського порядку, безпеки та судової влади, економічну діяльність, охорону навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення. Беручи до уваги статистику за 2019 рік, у порівнянні з видатками на обслуговування державного боргу (11,11%), обсяг видатків на освіту (4,81%), економічну діяльність (6,74%), охорону здоров'я (3,59%), духовний та фізичний розвиток (0,93%) є дуже низькими, особливо якщо розглядати суми у відношенні з кількістю населення та територією держави [43]. Як результат, маємо низький рівень життя порівняно з європейськими країнами, та супутні взаємопов'язані проблеми: кадрова криза, застосування застарілих методик та обладнання у всіх сферах, несприятлива демографічна ситуація, відтік людей закордон та ін.

Відповідно до економічної класифікації бюджетні видатки поділяються на поточні та капітальні. Поточні видатки пов'язані із бюджетним фінансуванням юридичних і фізичних осіб з метою покриття їх поточних потреб у процесі поточного функціонування держави. Капітальні видатки використовуються для спрямування бюджетних коштів у інноваційну діяльність та інвестування в основні фонди і нематеріальні активи, створення стратегічних державних запасів і резервів.

З точки зору соціальної сфери, критично важливими є захищені статті Державного бюджету України, до них відносяться: оплата праці працівникам бюджетних установ; нарахування на заробітну плату працівникам бюджетних установ; придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів; придбання продуктів харчування; оплата комунальних послуг та енергоносіїв; виплата процентів за державним боргом; поточні трансферти населенню. Перелік

захищених статей державних видатків регулюється законом України "Про Державний бюджет» на відповідний рік.

Відповідно до Бюджетного кодексу України бюджет складається із загального та спеціального фондів. Складовими видатків загального фонду бюджету є всі видатки бюджету, що здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету, а до видатків спеціального фонду бюджету відносяться видатки бюджету, що здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (у тому числі власних надходжень бюджетних установ) [7].

Зазначимо, що видатки державного бюджету відіграють важливу роль в розвитку країни. Вони є основою забезпечення фінансування соціальних програм, регулювання економіки, проведення структурної перебудови народного господарства, створення загальних умов розвитку ринкових відносин, збільшення обсягів кредитування юридичних та фізичних осіб, розвитку міжнародних відносин та інших важливих напрямів діяльності. Разом з тим, залежно від рівня розвитку держави, історичних, культурних та інших факторів роль держави у вирішенні соціально-економічних проблем змінюється, що, в свою чергу, впливає на обсяги та структуру державних видатків.

Бюджетні видатки використовуються для міжгалузевого і територіального перерозподілу фінансових ресурсів з урахуванням вимог найбільш раціонального розміщення виробничих сил, вирівнювання регіональних диспропорцій, потреб забезпечення економічного зростання в регіонах та у державі в цілому. Бюджетні видатки здатні активно впливати на економічне зростання завдяки, перш за все, першочерговому фінансуванню пріоритетних галузей економіки, що визначають науково-технічний прогрес, а також бюджетному фінансуванню наукових досліджень і розробок – існує пряма залежність між видатками бюджету на науку та темпами економічного зростання. Здійснення державних капіталовкладень в інфраструктуру створює умови для структурної перебудови, модернізації і технічного переоснащення

економіки, залучення інвестицій зарубіжних країн, сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів виробництва, зменшенню рівня безробіття. Обсяг та склад бюджетних видатків обумовлюється функціями і завданнями держави у забезпеченні суспільного розвитку, здійсненні соціально-економічних перетворень, ступенем державного регулювання економіки, рівнем і динамікою соціально-економічного розвитку та особливостями адміністративно-територіального устрою країни, пріоритетними напрямками суспільної діяльності. Поєднання цих факторів формує систему видатків бюджету країни на певному етапі суспільного розвитку в залежності від динаміки соціально-економічних процесів.

1.2. Бюджетна політика як інструмент реалізації соціально-економічної політики держави

Бюджетна політика є вагомим важелем впливу на процеси соціально-економічного розвитку країни. Виступаючи складовою основних напрямів економічної політики, що визначаються державою, бюджетна політика спрямована на оптимізацію формування бюджетних доходів і використання державних фінансових ресурсів, управління показниками дефіциту бюджету та державного боргу, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, підвищення ефективності державних інвестицій в економіку, забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу.

Формування обсягу та структури видатків бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання для забезпечення розвитку суспільства. Бюджетні видатки на забезпечення виконання державою своїх функцій мають відповідати якості надання державних послуг суспільству. Оптимізація видатків на державне управління є одним із важливих завдань підвищення результативності використання бюджетних коштів.

Бюджетна політика, яка реалізується через систему бюджетних механізмів, повинна забезпечувати ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Розвиток суспільства зумовлює необхідність відповідних інституційних змін у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу та підвищення ефективності бюджетної політики у системі державного регулювання економіки

Формуванню поняття «бюджет» передувала еволюція в товарно-грошових відносинах, у системі збирання та витрачання державних доходів. Поступово зароджувалася та система, яка задовольняла значну частину суспільства, забезпечувала виконання державою і оборонної функції, і фінансування соціально-економічного розвитку.

Державний бюджет – це основний інструмент економічного планування, макроекономічної стабілізації та економічного зростання, оскільки формування доходної і видаткової частини державного бюджету пов'язане з основними макроекономічними показниками [46]. Призначення бюджету в державі реалізується через систему економічних відносин, які мають трирівневу структуру (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура економічних відносин при реалізації бюджетної політики [46, с. 65]

Сучасні умови вимагають від держави використовувати бюджет для впливу на різні напрями економічної політики (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Напрями впливу державного бюджету [48, с. 23]

Таким чином, можна стверджувати, що державний бюджет виражає взаємозв'язок, що виникає між державою та іншими учасниками суспільного виробництва в процесі розподілу та перерозподілу ВВП шляхом створення централізованих фондів фінансових ресурсів і їх використання на цілі розширеного відтворення та підвищення рівня життя суспільства.

Поряд з цим, державний бюджет відіграє важливу роль у розвитку економіки, оскільки він є орієнтиром, що використовується для прогнозування соціально-економічного розвитку країни та є основою планування соціально-економічного розвитку країни в цілому і окремих її регіонів.

Бюджетні видатки є важливим напрямом дій державної політики у сфері бюджету на забезпечення розвитку економічних та соціальних процесів. Через видатки бюджету здійснюється вплив на формування величини фондів споживання та нагромадження, на необхідні зміни структури галузей економіки та відповідно виробництва, на рівень підтримки та розвиток соціальних стандартів. Бюджетна політика визначає і регулює темпи зростання видатків, їх структуру та обсяги, як загалом, так і по окремих напрямам, бюджетним

програмам. Вагомим є визначення пріоритетів, а також ступінь забезпечення фінансування програм суспільного розвитку. Бюджетні видатки використовуються для міжгалузевого і територіального перерозподілу фінансових ресурсів з метою раціонального розміщення виробничих структур, сприяння економічному розвитку в регіонах і державі в цілому.

Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання економічного розвитку країни та регіонів.

Соціально-економічний розвиток України залежить від бюджетної політики у сфері державних видатків. Останніми роками державний бюджет спрямовано на підвищення рівня добробуту громадян та розвиток економіки, що включає соціальний захист населення, стійке економічне зростання, підтримку розвитку базових галузей економіки, реалізацію інфраструктурних проєктів. Основними напрямками використання бюджетних коштів визначено економічну та соціальну сферу, національну оборону, державне управління та міжнародні відносини та обслуговування боргу.

Відмітимо, що спрямованість державних видатків на соціальне забезпечення населення, а також зростання їх обсягу значно впливає на розвиток соціальної та економічної сфери. Разом з цим, економічною наукою точно не визначено, як саме збільшення або зменшення витрат бюджету позначається на забезпеченні економічного зростання, який вплив мають державні витрати на зростання економіки, тобто питання покращання соціально-економічної ситуації результативності бюджетних видатків залишається відкритим. Бюджетні призначення мають сприяти вирішенню пріоритетних завдань, а саме забезпечувати асигнуваннями заходи, спрямовані на розвиток основних галузей економіки, фінансувати реалізацію комплексних економічних програм, розвивати інфраструктуру виробництва швидкими темпами.

Слід зазначити, що для забезпечення ефективної реалізації соціально-економічної функції видатків бюджету, крім бюджетного планування,

застосовують різні принципи та підходи до управління видатками бюджету з метою посилення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку держави і результатами діяльності органів державного управління.

Під системою управління видатками бюджету розуміють сукупність дій учасників бюджетного процесу відповідно до їх повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів.

Таким чином, система управління видатками бюджету охоплює всі стадії бюджетного процесу, а саме прогнозування, планування і виконання видаткової частини бюджету, а також контроль за використанням бюджетних коштів.

Поряд з цим, формування оптимального складу і структури видатків є пріоритетним напрямом дослідження і розвитку, оскільки саме видатки є ресурсною базою органів влади у проведенні бюджетної політики, реалізації соціальних та економічних реформ, що за загальну мету мають зміцнення фінансової системи країни. Актуальним є вдосконалення системи державного управління в напрямку підвищення результативності використання бюджетних видатків щодо обґрунтування пріоритетів при розподілі коштів бюджету; застосування принципів перспективного бюджетного планування і прогнозування; оптимізації бюджетних програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та удосконалення методології оцінки їх результативності; підвищення ефективності і результативності контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів; вдосконалення моніторингу діяльності розпорядників бюджетних коштів тощо.

Досвід передових країн світу свідчить, що підтримка галузей економіки, в першу чергу сільського господарства та будівництва, через пряме фінансування є ефективним інструментом стимулювання їх розвитку. Такі заходи, як надання цільових дотацій із бюджету, компенсація процентних ставок за кредитами, механізми державно-приватного партнерства дозволяють підтримувати і

забезпечувати стабільний і стійкий розвиток всієї економіки. Важливе значення в умовах фінансової глобалізації приділяється якості та обсягу людського капіталу. У європейських країнах держава фінансує значну частину витрат на відтворення людського капіталу, здійснює вплив на підвищення якості людського капіталу, збільшення висококваліфікованих кадрів та на використання їх потенціалу, стимулюючи при цьому попит на наукові знання та примножуючи можливості країни у забезпеченні економічного зростання. Видатки бюджету на інвестування та інноваційний розвиток у довгостроковій перспективі забезпечують реалізацію цілей економічного і соціального розвитку країни. Для стимулювання розвитку інноваційної складової економіки, уряди країн у свою фінансову політику закладають надання державних гарантій під високотехнологічні інвестиційні проекти. Наприклад, економіка Китаю побудована на інноваційній моделі; наука в країні виступає каталізатором розвитку фінансової системи, підтримується державою на загальнодержавному рівні і у довгостроковій перспективі; фінансується одразу на трьох рівнях: державному, регіональному і муніципальному. Загалом, бюджетні видатки активно сприяють економічному зростанню за рахунок пріоритетного фінансування наукових досліджень, підтримки найважливіших галузей економіки, вирівнювання регіональних диспропорцій.

Слід відмітити, що в Україні бюджетним видаткам притаманна соціальна спрямованість у напрямі задоволення суспільних потреб у сфері охорони здоров'я, підтримки малозабезпечених верств населення, забезпечення соціального захисту і соціального забезпечення громадян. У зв'язку з цим, виникає необхідність удосконалення соціальної політики держави як складової загальної фінансової політики. Соціальна функція держави реалізовується у програмах соціального розвитку та спрямовується на забезпечення реалізації основних завдань соціально-економічного розвитку країни, стабілізацію та розвиток соціальних відносин у суспільстві. Фінансування суспільних потреб ґрунтується на основі оптимізації видатків бюджету з урахуванням критеріїв

підвищення показників ефективності функціонування організацій соціального забезпечення і дотримання принципу цільового надання соціальної допомоги.

Таким чином, можна стверджувати, що основною метою бюджетної політики є підвищення рівня та якості життя населення, що забезпечується через досягнення високих темпів економічного та фінансового зростання за рахунок створення нових робочих місць, підвищення доходів громадян та розширення фінансових можливостей країни. Досягається зазначене в першу чергу через макроекономічну стабільність та розвиток реального сектору економіки. При формуванні засад бюджетного регулювання щодо забезпечення економічного зростання та сталого розвитку соціальної сфери уряд враховує сучасні пріоритетні сфери використання бюджетних коштів, напрями бюджетно-податкової політики у середньостроковій перспективі. Бюджетна політика економічного зростання враховує збалансованість державного бюджету у середньостроковій перспективі, послідовність бюджетної політики та передбачуваність розподілу обмеженого фінансового ресурсу.

У цілому на даний час в Україні сформовано законодавче підґрунтя для забезпечення достатньо дієвого функціонування бюджетної системи країни, проведення послідовної бюджетної політики у сфері формування видатків. Розвиток системи бюджетного регулювання у сфері видатків були направлені на фінансову стабілізацію за рахунок підвищення керованості процесом управління видатками бюджету, удосконалення процесу формування видатків в залежності від потреб соціально-економічного розвитку, встановлення контролю за ефективним використанням бюджетних коштів. Протягом останніх років було прийнято та відбувається реалізація низки програмних документів, направлених на вдосконалення бюджетної системи, розвитку відповідних інституційних засад, підвищення ефективності державних видатків, покращення якості надання суспільних послуг органами державної влади та установами, організаціями бюджетної сфери.

РОЗДІЛ 2

СТАН ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Аналіз розвитку видатків Державного бюджету України

З огляду на економічні перетворення в Україні, доцільним є використання системного підходу як до оцінки ефективності та раціональності бюджетних видатків, так і взаємоузгодження бюджетних призначень із пріоритетними напрямками соціально-економічного розвитку країни.

На сучасному етапі Україна перебуває на шляху реформ, а її економіка знаходиться на етапі трансформації. Ключову роль у забезпеченні умов для успішного та збалансованого соціально-економічного розвитку держави відіграє бюджетна політика, від якої безпосередньо залежить якість та раціональність формування видаткової частини Державного бюджету України.

Гостра і загальносвітова проблема ефективного розподілу та використання обмежених ресурсів, ускладнюється для України не тільки військовим конфліктом на сході та нестабільною політичною ситуацією, а й наступом світової фінансової кризи та пандемією COVID-19. Відтак посилюються навантаження на бюджет, з'являються прояви рецесії та страждають соціальна та економічна сфери. Таким чином підвищуються вимоги до формування бюджетної політики у сфері видатків, оскільки для реалізації соціально-економічної політики держави доводиться враховувати не тільки нагальні потреби, а й заходи щодо уповільнення спаду економічної активності та незаплановані витрати для забезпечення стабільності за таких умов. Отже, з'являється необхідність повноцінно розглянути особливості формування видатків Державного бюджету України на сучасному етапі.

На сучасному етапі розвитку України важливо забезпечувати стійкий економічний розвиток і створювати умови для належного позиціонування нашої держави на фінансово-економічній і політичній міжнародній арені. Тенденції

останніх років дають змогу стверджувати, що ефективність бюджетної політики залежить не лише від обсягу надходжень до бюджетної системи, а в основному визначається принципами та напрямками бюджетного фінансування.

Соціальний захист більшої частини населення в першу чергу залежить від доцільності видатків Державного бюджету України та рівня їх збалансованості. Крім того, ефективна та раціональна структура бюджетних видатків дає змогу забезпечити фінансову підтримку відповідних сфер національної економіки, що впливає на темпи економічного зростання в перспективі.

Бюджетна політика – це сукупність заходів, дій та інструментів стратегічного і тактичного характеру, що впливають на формування та використання централізованих фондів фінансових ресурсів держави для забезпечення її економічного та соціального розвитку [48]. Бюджетна політика в розрізі видатків проявляється як в абсолютному вираженні статей видатків бюджету, так і в структурі надходжень і напрямів витрачання коштів централізованих фондів держави.

Видатки Державного бюджету України – це ефективний інструмент впливу на макроекономічні показники держави та структуру економіки. Відповідно до чинного БКУ, під видатками бюджету розуміють кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом. Система бюджетних видатків – це взаємопов'язана сукупність окремих елементів, що характеризують економічні відносини, які виникають у результаті розподілу грошових коштів держави та гарантують реалізацію її завдань і функцій [29, с. 45].

Сучасний стан бюджетного фінансування має 2 ключових напрями: перший – це наповнюваність дохідної частини бюджету, другий – формування ефективної політики розподілу наявних коштів як в абсолютному вимірі, так і в контексті оцінки оптимальності його структури. Характеризуючи бюджет держави, необхідно аналізувати його витрати як стосовно динаміки змін у досліджуваних періодах, так і питомої ваги окремих складових.

Важливою складовою бюджетної політики є формування бюджетних видатків, призначення яких полягає в задоволенні необхідних потреб суспільства в розвитку економіки та соціальної сфери. Оптимальний розподіл і перерозподіл централізованого грошового фонду держави досягається за рахунок проведення ефективної державної політики у сфері видатків. Проведемо аналіз показників динаміки та структури бюджетних видатків в Україні за різними класифікаційними ознаками в динаміці. Касові видатки Державного бюджету України за 2018 рік становили 985,8 млрд. грн., що на 17,4 відсотка, або на 146,4 млрд. грн. більше ніж за 2017 рік, у 2019 році вони дещо знизились порівняно з 2018 роком і становили 839,6 млрд. грн.

Основні показники реалізації видатків Державного бюджету у 2015-2019 рр. в динаміці представлені в табл. 2.1.

Так, упродовж 2015-2019 рр. спостерігаємо збільшення загальних видатків Державного бюджету України на 496 млрд. грн або на 85,98%. Зокрема, протягом 2015-2019 рр. спостерігаємо збільшення видатків по таких статтях як: видатки за загальнодержавними функціями (без урахування видатків на обслуговування державного боргу) на 30,4 млрд грн або на 163,44%; видатки на обслуговування боргу на 34,7 млрд грн або на 41,07%; видатки на оборону на 54,6 млрд грн або на 105%; видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу на 85,6 млрд грн або на 156,78%; видатки на економічну діяльність на 35,3 млрд грн або на 95,15%; видатки на охорону навколишнього природного середовища на 0,97 млрд грн або на 23,66%; видатки на житлово-комунальне господарство на 0,01 млрд грн або на 50%; видатки на охорону здоров'я на 27,1 млрд грн або на 235,65%; видатки на духовний та фізичний розвиток на 4,6 млрд грн або на 69,70%; видатки на освіту на 21,5 млрд грн або на 71,19%; видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення на 114,9 млрд грн або на 110,8% та міжбюджетні трансферти на 86,3 млрд грн або на 49,60%.

Таблиця 2.1

**Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією
у 2015-2019 рр., млрд грн**

Статті видатків	Роки					Відхилення 2019/2015 рр.	
	2015	2016	2017	2018	2019	млрд грн	%
Всього видатків, у тому числі:	576,9	684,9	839,2	985,8	1072,9	+496	+85,98
Загальнодержавні функції (без урахування видатків на обслуговування державного боргу)	18,6	22,3	32,0	47,5	49	+30,4	+163,44
Обслуговування боргу	84,5	95,8	110,5	115,3	119,2	+34,7	+41,07
Оборона	52,0	59,4	74,3	97,0	106,6	+54,6	+105,00
Громадський порядок, безпека та судова влада	54,6	71,7	87,8	116,9	140,2	+85,6	+156,78
Економічна діяльність	37,1	31,4	47,0	63,6	72,4	+35,3	+95,15
Охорона навколишнього природного середовища	4,1	4,8	4,7	5,2	5,07	+0,97	+23,66
Житлово-комунальне господарство	0,02	0,01	0,02	0,02	0,03	+0,01	+50,00
Охорона здоров'я	11,5	12,5	16,7	22,6	38,6	+27,1	+235,65
Духовний та фізичний розвиток	6,6	5,0	7,9	10,1	11,2	+4,6	+69,70
Освіта	30,2	34,8	41,1	44,3	51,7	+21,5	+71,19
Соціальний захист та соціальне забезпечення	103,7	152,0	144,5	163,9	218,6	+114,9	+110,80
Міжбюджетні трансферти	174,0	195,4	272,6	299,4	260,3	+86,3	+49,60

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Касових видатків державного бюджету у 2019 році проведено у сумі 1072,9 млрд грн, що становить 95,0% річних планових призначень. У 2019 р., порівняно з 2018 роком, проведено видатків більше на 87,0 млрд грн або на 8,8 %, зокрема: касові видатки загального фонду становили 953,0 млрд грн, або 97,0% річних планових призначень. У порівнянні із 2018 роком проведено видатків більше на 68,8 млрд грн, або на 7,8%; касові видатки спеціального фонду становили 119,9 млрд грн, або 81,8% річних планових призначень. У

порівнянні із 2018 роком проведено видатків більше на 18,2 млрд грн, або на 17,9 %.

У структурі касових видатків загального та спеціального фондів державного бюджету за економічною класифікацією у 2019 році найбільші частки припадають на: міжбюджетні трансферти (КЕКВ 2620 «Поточні трансферти органам державного управління інших рівнів», КЕКВ 3220 «Капітальні трансферти органам державного управління інших рівнів») (24,3% або 260,3 млрд грн); соціальне забезпечення (КЕКВ 2710 «Виплата пенсій і допомоги», КЕКВ 2720 «Стипендії», КЕКВ 2730 «Інші виплати населенню») (20,8% або 223,5 млрд грн); оплату праці і нарахування на заробітну плату (КЕКВ 2110 «Оплата праці», 2120 «Нарахування на оплату праці») (19,6 % або 210,1 млрд грн); видатки на обслуговування боргу (КЕКВ 2410 «Обслуговування внутрішніх боргових зобов'язань», КЕКВ 2420 «Обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань») (11,2 % або 119,9 млрд грн). Метою бюджетної програми є забезпечення населення комплексними та інтегрованими послугами зі всебічної, безперервної і орієнтованої на пацієнта первинної медичної допомоги, спрямованої на задоволення потреб населення у відновленні та збереженні здоров'я, попередження розвитку захворювань, зменшення потреби у госпіталізації та покращення якості життя.

На 2019 рік у державному бюджеті було заплановано бюджетних коштів на надання первинної медичної допомоги населенню у сумі 16,9 млрд грн, що на 13,4 млрд грн більше, ніж у 2018 році. Використано коштів на зазначену програму 16,8 млрд грн, або 99,0 % планових призначень.

Як відомо, найбільшою видатковою статтею Державного бюджету України є стаття «Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення», яка за обсягом фінансування випереджає такі видаткові статті, як: «Загальнодержавні функції», «Громадський порядок, безпека та судова влада», «Оборона», «Освіта», «Економічна діяльність», «Охорона здоров'я» та ін. (рис. 2.1).

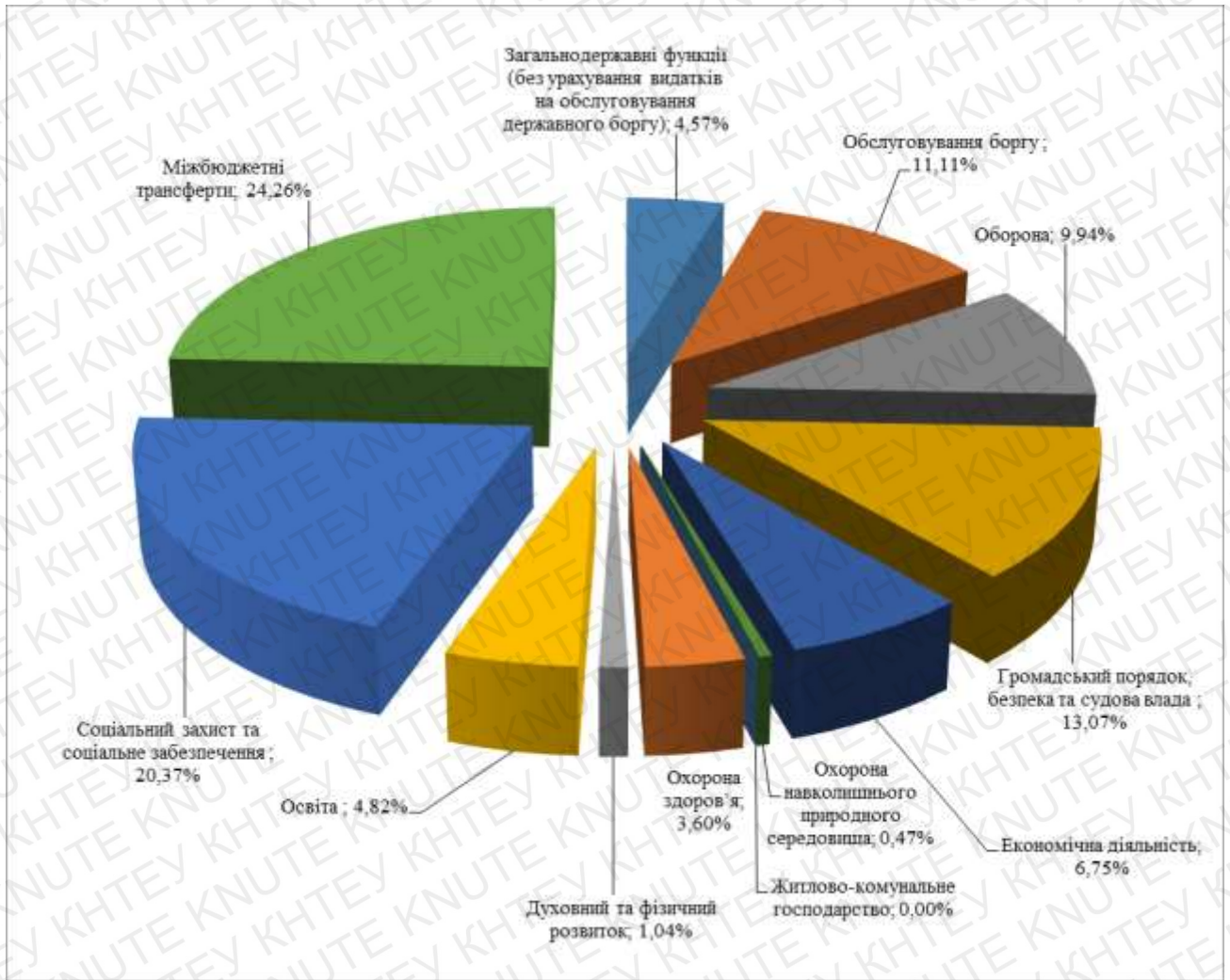

Рис. 2.1. Структура витратків Державного бюджету України в 2019 р. у розрізі функціональної класифікації, % [43]

Отже, найбільшу частку серед витратків у загальному обсязі Державного бюджету України склали такі: міжбюджетні трансферти; соціальний захист і соціальне забезпечення; громадський порядок, безпека та судова влада; обслуговування боргу; оборона. Ефективність бюджетної політики повинна вимірюватися двома основними критеріями: по-перше, фіскальною ефективністю економічної політики, по-друге, її соціально-економічною ефективністю. У 2019 році уряд здійснював збалансовану витаткову політику, спрямовану, насамперед, на забезпечення обороноздатності держави, своєчасне виконання боргових зобов'язань, фінансування відповідно до запланованих показників всіх соціальних пілэг і вигод.

Стан фінансування соціального забезпечення держави свідчить про рівень її економіки. Від обсягу коштів, які направлені на фінансування соціального забезпечення, залежить показник рівня життя населення. Основним завданням розвитку соціальної сфери країни є підвищення якості життя населення, що включає не лише споживання матеріальних послуг та благ, а й задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя та морально-психологічний клімат тощо. Незважаючи на позитивні тенденції, що спостерігаються останнім часом у сфері бюджетного фінансування соціального забезпечення, не всі заходи є ефективними, а тому не повною мірою сприяють вирішенню проблем вразливих верств населення. Усе це вказує на потребу подальшого детального вивчення проблем бюджетного фінансування соціального забезпечення та соціального захисту населення в Україні.

Проаналізуємо динаміку частки соціальних видатків зведеного бюджету України в загальній сумі видатків зведеного бюджету та у ВВП за останні п'ять років (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення у видатках зведеного бюджету та ВВП в Україні у 2015-2019рр.

Роки	Видатки зведеного бюджету, млрд грн	ВВП, млрд грн	Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення		
			усього, млрд грн	частка у видатках зведеного бюджету, %	частка у ВВП, %
2015	679,9	1979,4	176,3	25,93	8,91
2016	835,8	2383,2	258,3	30,90	10,84
2017	1057,1	2982,9	285,8	27,04	9,58
2018	1250,2	3558,7	309,4	24,75	8,69
2019	1372,3	3974,6	321,8	23,45	8,10

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

На основі даних табл. 2.2 можемо побачити, що у 2016 р. частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення у видатках зведеного бюджету та ВВП досягла найвищого рівня та становила відповідно 30,90 % та 10,84 %. Частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення в загальній сумі зведеного бюджету протягом 2015–2019 рр. не була стабільною й постійно змінювалася, найменше її значення було помічене у 2019 рр. – 23,45 %, а найбільше – у 2016 р. – 30,90 %. Коливання видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення за аналізований період у ВВП у межах 8,10-10,84 % є доволі значним та свідчить про значимість соціальної функції держави щодо соціального забезпечення й соціального захисту населення в Україні.

Поряд з цим слід відмітити, що частка видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету є більшою, а саме, 67,9% у порівнянні з часткою таких видатків місцевих бюджетів (частка – 32,1%).

Динаміка видатків державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення протягом 2015-2019 рр. представлено на рис. 2.2.

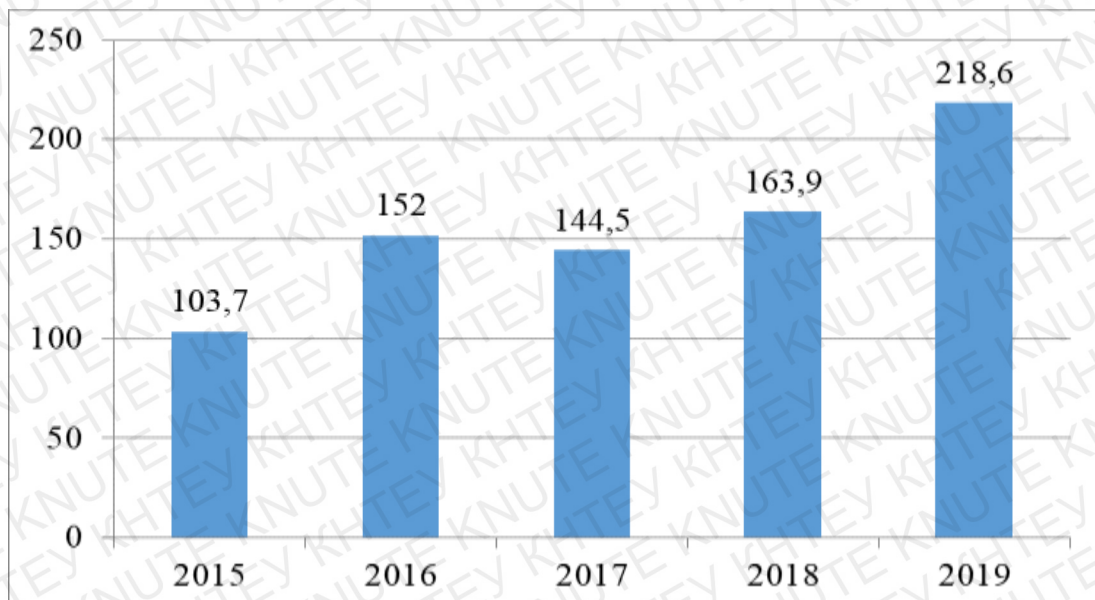

Рис. 2.2. Динаміка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні протягом 2015-2019 рр., млрд грн

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Так, упродовж 2015-2019 рр. спостерігаємо збільшення обсягу видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення на 114,9 млрд. грн або на 110,80%. Слід зазначити, що в досліджуваній період при розгляді абсолютних значень динаміка цих видатків має стабільно зростаючий характер. Однак якщо розглядати тенденції зміни частки видатків у структурі сукупних видатків бюджету чи у структурі ВВП, то спостерігаємо незначні коливання та змінний характер.

Для якісного аналізу розглянемо динаміку зміни видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення протягом 2017–2019 рр. (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Динаміка видатків Державного бюджету України та місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення у 2017–2019 рр.

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Проаналізувавши динаміку видатків державного та місцевих бюджетів, можна зробити висновки, що найбільша сума видатків державного бюджету була помічена у 2019 р. та становила 218,6 млрд грн. Тоді як найбільша сума видатків місцевих бюджетів – у 2018 р. і складала 145,5 млрд грн. У 2019 р. був помічений значний спад суми видатків місцевих бюджетів, що свідчить про зменшення грошових коштів, які направлені на задоволення соціальних потреб

населення. Це в кінцевому підсумку може призвести до зниження рівня якості життя.

Отже, позитивна динаміка бюджетного фінансування соціальної сфери, а саме істотне збільшення абсолютних обсягів видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, не вирішує всі нагальні проблеми. Оскільки попри значний обсяг соціальних видатків якість соціальних послуг та інших заходів соціального захисту в Україні досі залишається відносно низькою порівняно з іншими країнами, а соціальні потреби соціально незахищених верств населення не задовольняються достатньою мірою. До того ж стійке зростання абсолютних обсягів видатків соціального спрямування за досліджуваний період у 2 рази, було досягнуто за рахунок дії інфляційних чинників і тому не мало позитивного впливу на добробут населення.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження можемо зробити такі висновки.

Проаналізовано вплив видаткової частини державного бюджету на економічний і соціальний розвиток України. Так, найбільшу частку серед видатків у загальному обсязі Державного бюджету України склали такі: міжбюджетні трансферти; соціальний захист і соціальне забезпечення; громадський порядок, безпека та судова влада; обслуговування боргу; оборона. Ефективність бюджетної політики повинна вимірюватися двома основними критеріями: по-перше, фіскальною ефективністю економічної політики, по-друге, її соціально-економічною ефективністю. У 2019 році уряд здійснював збалансовану видаткову політику, спрямовану, насамперед, на забезпечення обороноздатності держави, своєчасне виконання боргових зобов'язань, фінансування відповідно до запланованих показників усіх соціальних пілг і вигод.

Видатки бюджету за різними напрямками соціально-економічного розвитку країни взаємодіють між собою, посилюючи або послаблюючи результат з того чи іншого напрямку.

Зважаючи на зниження темпів економічного зростання, складне зовнішньоекономічне та політичне становище в Україні вагомими завданнями є: реалізація антикризової стратегії, що визначає напрями інтенсифікації економічного зростання, за якої інструменти бюджетного механізму і розвиток фінансово-бюджетного регулювання спрямовуватимуть на забезпечення збереження фінансово-економічного потенціалу країни; удосконалення програмно-цільового методу управління бюджетним процесом; впровадження принципу раціональності використання бюджетних коштів.

2.2. Аналіз розвитку видатків місцевих бюджетів

На сучасному етапі розвиток України є нерозривно пов'язаний із реформуванням її адміністративно-територіального устрою, спрямованого на забезпечення економічної, суспільної та фінансової спроможності кожної адміністративної одиниці – в першу чергу територіальної громади. Починаючи із 2015 р., у контексті здійснюваних реформ децентралізації відбувається трансформація механізмів та процесів, які супроводжують розвиток територіальних громад. При цьому, відбувається укрупнення територіальних одиниць базового рівня, а зараз і районів, надаються певні додаткові повноваження об'єднаним територіальним громадам. Одночасно на них покладаються й обов'язки щодо здійснення більш ефективного управління. Головним інтегрованим критерієм при формуванні ОТГ є так звана “спроможність”. Її сутність розкривається через здатність новоутворених адміністративних одиниць забезпечувати всі процеси щодо функціонування адміністративної, соціальної, економічної та інших підсистем в контексті реалізації власної стратегії розвитку [24, с. 67].

Розглянемо, яку частку займають видатки місцевих бюджетів у структурі видатків зведеного бюджету України (табл. 2.3). Питома вага видатків місцевих бюджетів у структурі видатків зведеного бюджету України у 2018 р. складала

35,7 %, що на 1,9 в.п. більше ніж у 2014 р. Динаміка видатків місцевих бюджетів в Україні має тенденцію до збільшення.

Таблиця 2.3

**Склад та структура видатків зведеного бюджету України
(з урахуванням міжбюджетних трансфертів)**

Вид бюджету	Рік									
	2014		2015		2016		2017		2018	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Державний бюджет	437,8	66,2	527,9	65,6	684,7	66,4	839,2	63,1	985,8	64,3
Місцеві бюджети	223,5	33,8	276,9	34,4	346,2	33,6	490,1	36,9	546,2	35,7
Зведений бюджет	661,3	100,0	804,8	100,0	1030,9	100,0	1329,3	100,0	1532,0	100,0

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Зазначимо, що ефективність фінансової політики оцінюється ступенем виконання державою покладених на неї функцій з точки зору виконання бюджету. У структурі видатків місцевих бюджетів України за видами надходжень найбільша питома вага належить видаткам на освіту, соціальний захист та медицину (табл. 2.4).

Відмітимо, що за період 2014-2018 рр. видатки місцевих бюджетів в цілому зросли майже в 2,5 рази. При цьому, найшвидшими темпами зростали видатки на фінансування паливно-енергетичного комплексу, транспорту, сільського господарства, правоохоронних органів.

Для України необхідним є не лише вдосконалення системи міжбюджетних відносин, але й усвідомлення того, що вся система бюджетних відносин повинна орієнтуватися на реалізацію сукупності інтересів держави, бізнесу та громадянина. Основним напрямом розв'язання проблем місцевого самоврядування в Україні вважається створення самодостатніх територіальних громад. Цього можна досягти в результаті вдосконалення системи територіальної організації виконавчої влади та місцевого самоврядування, проведення реформи адміністративно-територіального устрою, що має

супроводжуватися зміцненням територіальних громад, продовженням бюджетної реформи та доведенням її до базового рівня – бюджетів сіл, селищ, міст районного значення [11].

Таблиця 2.4

**Склад та структура видатків місцевих бюджетів України
(за функціональною класифікацією)**

Вид видатків	Рік									
	2014		2015		2016		2017		2018	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Освіта	71,4	31,9	84,0	30,3	94,6	27,3	136,6	27,9	162,3	29,7
Соціальний захист	53,4	23,9	67,8	24,5	101,3	29,3	134,5	27,5	145,5	26,6
Пенсії	4,0	1,8	4,8	1,7	5,0	1,4	6,7	1,4	7,6	1,4
Відсотки за запозичення	1,5	0,7	1,7	0,6	0,3	0,1	0,1	0,0	0,8	0,1
Правоохоронні органи	0,2	0,1	0,3	0,1	0,4	0,1	0,6	0,1	1,0	0,2
Медицина	46,6	20,8	59,5	21,5	62,9	18,2	85,7	17,5	85,3	15,6
Збройні сили	0,002	x	0,01	x	0,008	x	0,01	x		
Чинівницький апарат	9,6	4,3	12,8	4,6	15,9	4,6	23,7	4,8	27,8	5,1
Транспорт	4,3	1,9	8	2,9	13,9	4,0	28,8	5,9	36,8	6,7
Інші галузі економіки	4,8	2,1	9,8	3,5	19,4	5,6	25,1	5,1	31,8	5,8
Культура і спорт	9	4,0	9,6	3,5	11,9	3,4	16,4	3,3	18,7	3,4
Комунальне господарство	17,7	7,9	15,7	5,7	17,5	5,1	27,2	5,6	23,7	4,3
Сільське господарство	0,1	0,0	1,3	0,5	1,4	0,4	1,8	0,4	0,5	0,1
Охорона довкілля	0,9	0,4	1,5	0,5	1,5	0,4	2,6	0,5	4,2	0,8
Паливно-енергетичний комплекс	0,003	x	0,007	x	0,05	0,0	0,05	0,0	0,03	0,0
Всього	223,5	100	276,8	100	346,1	100	489,9	100	546,0	100

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Нові умови підвищили зацікавленість органів місцевого самоврядування збільшувати надходження до місцевих бюджетів, вживати заходи з пошуку резервів їхнього наповнення та підвищувати ефективність адміністрування податків і зборів.

Проте, порівняно з попередніми роками, у 2018 р. спостерігається

позитивна динаміка щодо збільшення загального державного фінансового ресурсу на підтримку органів місцевого самоврядування, в тому числі і ОТГ (рис. 2.4).

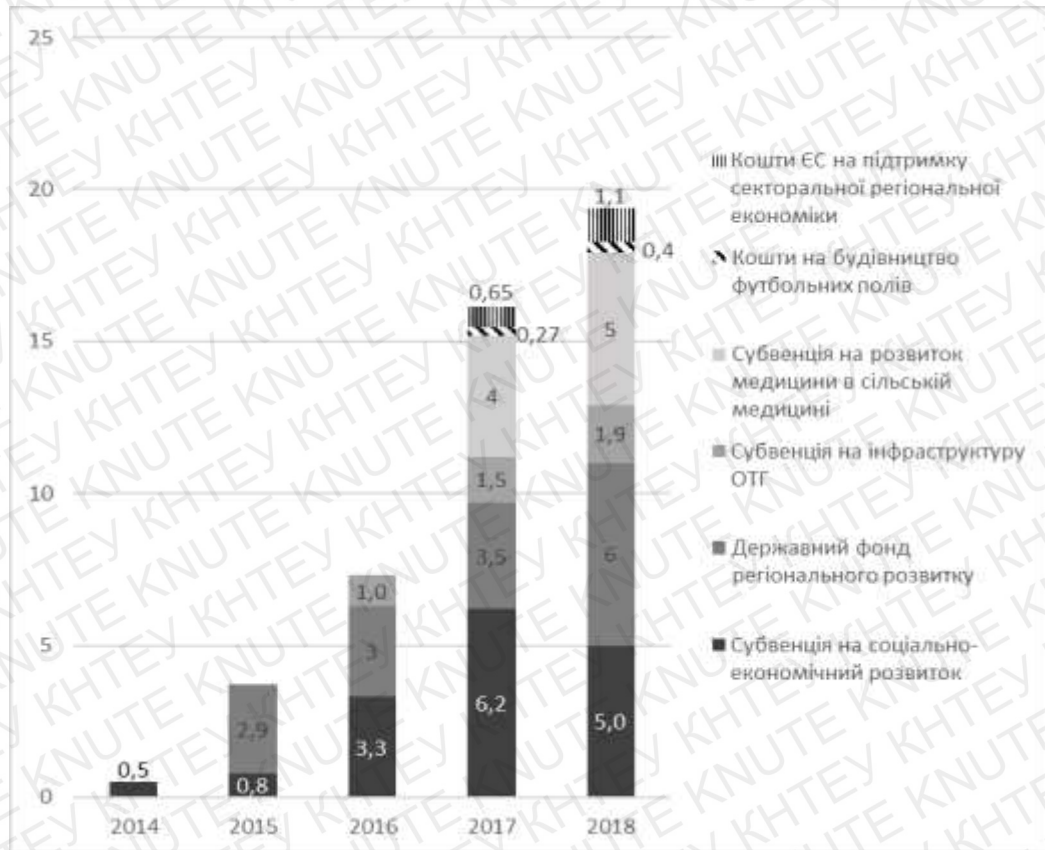

Рис. 2.4. Обсяги коштів державної фінансової підтримки органів місцевого самоврядування, млрд грн

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Як бачимо з рис. 2.4, за період з 2014 р. статті витрат державної підтримки місцевого самоврядування суттєво диверсифікувалися і зросли. Так, якщо в 2014 р. державою виділялося тільки 0,5 млрд грн як субвенції на соціально-економічний розвиток, то у 2018 р. сукупний обсяг фінансової підтримки перевищував 19 млрд грн, з яких 5 млрд грн становила субвенція на соціально-економічний розвиток, 6 млрд грн – на фінансування проектів ДФРР, 1,9 млрд грн – субвенція на інфраструктуру ОТГ, 5,0 млрд грн – субвенція на розвиток медицини в сільській місцевості, 0,37 млрд грн – кошти на будівництво футбольних полів і 1,1 млрд грн – кошти Європейського союзу (ЄС) на підтримку

секторальної регіональної політики.

Ще одним позитивним фактором реформи міжбюджетних відносин є поступове зростання інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів за 2018 р. становив 74,3 млрд грн, що на 21,7 млрд грн, або на 41,3% вище від рівня попереднього року.

Серед усіх місцевих бюджетів найвищий темп зростання капітальних видатків у порівнянні з 2017 р. мав місце по бюджетах ОТГ (у 2,2 рази більше) та по обласних бюджетах (на 83,6% більше) (рис. 2.5).

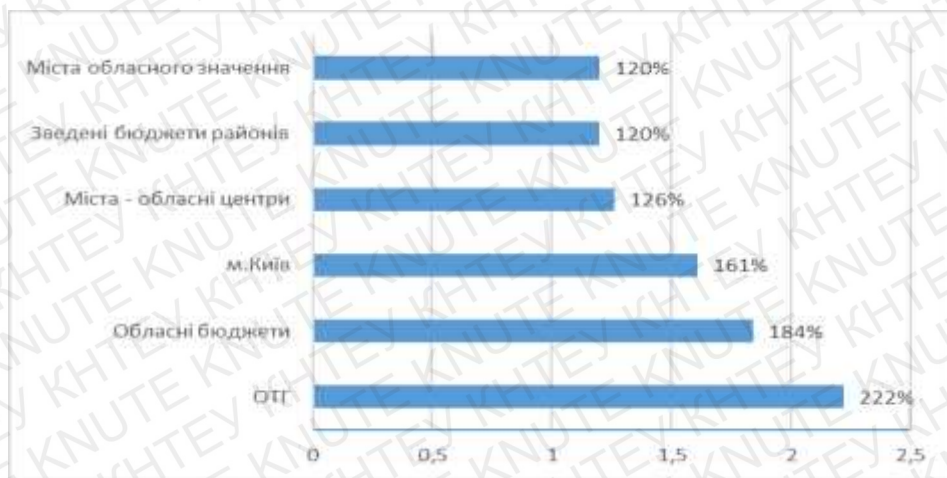

Рис. 2.5. Темпи зростання капітальних видатків місцевих бюджетів у 2018 р.

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

При цьому частка капітальних видатків у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів (загальний та спеціальний фонд разом) залишилась на рівні 2017 р. та склала 15,2%. Для порівняння: у 2016 р. цей показник склав 11,6%, а у 2014–2015 рр. – лише 6,4%.

Поряд з цим, слід зазначити, що на сучасному етапі місцеве самоврядування поступово відходить від домінуючої раніше очікувально-споживацької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нераціонального їх використання.

Відмітимо, що поточний позитивний статус реформи місцевого

самоврядування станом на 1 січня 2019 р. можна охарактеризувати такими результатами:

- 3793 територіальні громади об'єдналися у 830 ОТГ, враховуючи 24 міста обласного значення, які вже обрали органи управління і мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом;
- 70 ОТГ очікують рішення Центральної виборчої комісії (ЦВК) про призначення перших виборів;
- загальна кількість мешканців ОТГ становить 7,0 млн осіб (19,8% від загальної кількості населення України);
- середня кількість жителів ОТГ становить 8433 осіб (більше 5000, необхідних для спроможної ОТГ);
- власні доходи ОТГ зросли у більш ніж 3,4 рази з 68,4 млрд грн (2014 р.) до 233,9 млрд грн (2018 р.);
- за підтримки U-LEAD засновано 24 Центри розвитку місцевого самоврядування (ЦРМС);
- започатковано 26 Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) та 1 мобільний ЦНАП із приблизно 600 ЦНАПів, які отримують підтримку U-LEAD.

Також було ухвалено закони України “Про засади державної регіональної політики” та “Про добровільне об'єднання територіальних громад”, затверджено Методику формування спроможних територіальних громад.

Саме дані акти визначають, яким чином має відбуватись об'єднання громад для того, щоб вони стали спроможними.

В свою чергу, здійснивши аналіз стану фінансового забезпечення розвитку територіальних громад, відзначимо ключові його особливості:

- фінансова децентралізація зумовлює і стимулює створення нових адміністративно-територіальних одиниць – ОТГ;
- забезпечено диверсифікацію фінансового забезпечення громад, перерозподіл статей надходження фінансових ресурсів;

- протягом останніх років спостерігається чітка тенденція збільшення обсягів фінансування статей, які стосуються розвитку;
- фінансування розвитку ОТГ є одним із пріоритетів сучасної системи місцевих бюджетів.

Можна стверджувати, що загалом реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації на сьогодні в Україні виявилась найрезультативнішою і найпомітнішою щодо створення та підтримки належного сприятливого бізнесового та життєвого середовища, необхідного для самореалізації людини, захисту прав і свобод, надання якісних публічних послуг тощо.

У результаті проведеного дослідження виявлено, що в Україні до цього часу зберігається проблема, пов'язана з високим рівнем концентрації бюджетних ресурсів на центральному рівні.

Для підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів необхідно здійснювати своєчасне та повне фінансування видатків, пошук шляхів посилення соціальної, стимулюючої та регулюючої ролі податків. Ці заходи забезпечать прогресивний соціально-економічний розвиток країни та сприятимуть гармонізації інтересів держави та регіонів.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

3.1. Світовий досвід формування видатків бюджету

У розвинутих країнах світу бюджетні видатки мають тенденцію до зростання, що позитивно впливає на темпи росту промислового виробництва. Ще у ХІХ столітті зазначена закономірність відмічена німецьким економістом Адольфом Вагнером. Вчений зазначав, що темпи зростання державних видатків у розвинутих країнах випереджають темпи зростання промислового виробництва і сформулював "закон зростаючої державної активності" – бюджетні видатки в країнах, де розвивається економіка, повинні зростати швидше, ніж обсяги виробництва. Вказане спричинено низкою чинників, зокрема: соціально-політичні, оскільки еволюційний розвиток держави та громадянського суспільства потребують суттєвого розширення соціальних функцій держави, зокрема різних видів соціального страхування, пенсійного, медичного забезпечення, освітянських програм, інших видів допомоги; економічні – держава зацікавлена у стимулюванні розвитку науково-технічного прогресу, збільшує асигнування в науку, інвестиційні проекти, підтримує різні галузі економіки; історичні – щорічні накопичення зобов'язань держави, наприклад, по обслуговуванню державного боргу.

Політика у сфері бюджету в країнах ЄС нині знаходиться у стані трансформації – пошуку нових, більш дієвих інструментів підвищення конкурентоспроможності економіки в умовах скорочення відповідних витрат, необхідності реформування систем оподаткування, трудового та пенсійного законодавства, соціального захисту, медичного забезпечення. Бюджетна політика має дворівневу структуру: загальна європейська бюджетна політика, від якої залежить планування як загального бюджету ЄС так і національні бюджети країн. Формування бюджетної політики в кожній із європейських

країн членів знаходиться під достатнім впливом загального бюджету, це стосується і країн-донорів, і країн-реципієнтів та особливості соціально-економічної моделі, що реалізується в державі. Низка країн має достатньо схожі цілі у формуванні та реалізації моделі соціально-економічного розвитку, які полягають у забезпеченні рівноправності громадян щодо доступу до освіти, медичних послуг, пенсійного забезпечення, соціального захисту найменш захищених верств населення. Інструментами реалізації такої моделі розвитку виступають зокрема безоплатні соціальні послуги, цільова соціальна політика, соціальне забезпечення, що надаються за рахунок бюджетних коштів. Достатньо високі соціальні стандарти та відповідні зобов'язання безпосередньо впливають на частку ВВП, що перерозподіляється через бюджет країни. Нині у бюджетах більшості розвинутих країн зосереджено близько половини всього національного валового внутрішнього продукту, все більше фінансових ресурсів розподіляється саме через бюджет та соціальні фонди. У країнах ЄС зберігаються тенденції до достатньо високого рівня державних видатків (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Динаміка бюджетних видатків країн Євросони, % до ВВП [55, с.218]

Країни	1997-2001	2002-2006	2007-2011	2012-2016
Німеччина	47,5	46,8	45,9,	45,3
Франція	52,8	53,0	55,1	54,5
Великобританія	39,3	42,7	48,7	48,3
Італія	48,1	47,6	49,8	49,2
Данія	55,2	53,3	55,2	54,6
Швеція	57,5	54,1	52,3	51,5
Середній показник	50,1	49,6	51,2	50,6

За період 1997—2016 років середній показник питомої ваги видатків у ВВП основних країн ЄС становила 50,4 відсотка, у тому числі за період 1997—2006 років — 49,9 відсотка, 2007—2016 років — 50,9 відсотка. В умовах виходу

країн із фінансово-економічної рецесії загальний бюджет ЄС розглядається як спільний інструмент досягнення цілей, визначених прийнятою Лісабонською стратегією розвитку Європи.

Зазначимо, що за даними міжнародних досліджень, вже на початку XXI ст. понад 70% країн – членів ОЕСР регулярно використовували в бюджетній документації інформацію, що характеризує фінансову результативність діяльності органів влади.

Поряд з цим дані ОЕСР та World Bank показали широке поширення нефінансових показників для оцінки результатів витрачання бюджетних коштів у розвинених країнах. У більшості країн (Австралія, Великобританія, Нідерланди, Норвегія, Нова Зеландія, США і Швеція) все що фінансуються з бюджету програми, оцінюються із застосуванням нефінансових показників, в Данії та Фінляндії - понад 75%, у Франції - близько половини програм і тільки в Канаді та Німеччині нефінансові показники використовувалися для оцінки результативності менше 25% бюджетних програм.

Поширення в країнах ОЕСР ідей результативного фінансування пов'язане з розвитком нових підходів до структурування бюджетних витрат: поряд з функціональною та економічною класифікаціями, застосовуваними в 10 з 12 країн, що брали участь в дослідженні, у 60% країн використовуються програмна і адміністративна класифікації [52].

Основа сучасної класифікації витрат була закладена ще в 1950 р., коли в США був прийнятий закон "Про бюджет і процедури бюджетної звітності", яким встановлювалося вимогу подавати у бюджет не структуру витрат за видами витрат, а очікуваний результат від здійснення програм, або виконання державних функцій.

Використання ринкових підходів для вимірювання результатів бюджетних видатків на всіх рівнях (міністерствами, кабінетом міністрів, головою уряду, бюджетним комітетом і контролюючими органами) виявлено тільки в Норвегії, а третина країн (Австралія, Канада, Фінляндія і США) ринкові підходи не застосовують [54].

Найбільш багатий досвід використання бюджетного фінансування, орієнтованого на результат, накопичений у США, де в середині ХХ ст. вперше у світовій практиці почали впроваджувати окремі елементи системи бюджетного фінансування, вдосконалення і розвиток якої триває досі.

Цікавий досвід Великобританії та Нової Зеландії, де в результаті проведених реформ постачальниками бюджетних послуг поряд з державними установами стали і приватні компанії. Використання такого досвіду в Україні може сприяти розвитку конкуренції і, як наслідок, зниження витрат бюджету на утримання бюджетних установ. Однак поширення ринкових інструментів в бюджетній сфері не повинно знижувати кількість і якість послуг, що надаються населенню за рахунок коштів бюджетів всіх рівнів.

У Франції рішення про перехід до бюджетування, орієнтованого на результати, було прийнято в 2001 р., а його практична реалізація почалася в 2006 р. При формуванні бюджету парламент Франції проводить голосування в розрізі близько 40 місій, висунутих урядом, і може внести зміни у розподіл коштів бюджету між програмами, реалізованими в рамках єдиної місії. Система стратегічних цілей, як показав досвід Франції, повинна чітко визначати державну політику і бути нечисленна і конкретна. Для конкретизації місій розробляється близько 150 програм, які деталізуються за допомогою 500 заходів. Для вимірювання ступеня досягнення цілей розробляються показники, проводиться їх моніторинг. Наприклад, для виміру ступеня досягнення мети "Якість послуг" використовуються показники: дотримання термінів виконання, доступність, ступінь відповідності стандартам і ряд інших параметрів, які одержують оцінку як відсоткове кількість споживачів, які отримують відповіді на свої листи до спливу певного строку, відсоткове кількість держорганів, робота яких відповідає стандартам, і ряд інших.

Австралія з 1999 р. перейшла до подання звітів за показниками ефективності та прямими результатами фінансових витрат. Система показників ефективності Австралійського Союзу структурована в розрізі міністерств: показники кінцевих результатів встановлюються міністрами за погодженням з

міністром фінансів та адміністрування, а показники прямих результатів визначаються окремими міністрами, а потім відбираються на урядовому рівні в процесі розробки бюджету. Наприклад, для оцінки ефективності роботи міністерства навколишнього середовища та спадщини Австралії використовуються такі показники, як "користь від метеорологічної і суміжних наук та служби" і "просування інтересів Австралії в Антарктиці" [54].

Серед країн, приступили до впровадження бюджетування, орієнтованого на результат, є ті, які відчувають значні труднощі адаптації цієї технології управління і поки не отримали позитивний результат. Наприклад, не можна сказати, що в Туреччині таке фінансування впроваджується належним чином. Досягнення цієї країни, на думку аналітиків ОЕСР, більш, ніж скромні. Основні методологічні труднощі пов'язані з визначенням цілей та індикаторів досягнення цих цілей, ув'язкою реалізованих програм зі стратегічними цілями. Відзначені складності застосування інструментарію фінансового менеджменту, зокрема лише у 11,5% адміністрацій формують витрати, пов'язані з певними видами діяльності, використовуючи метод ABC (activity-based costing technique). Більшість опитаних і проанкетованих учасників бюджетного процесу схвалюють можливість впровадження кращого світового досвіду, але лише 24% реалізують що-небудь на практиці.

Узагальнення досвіду США та інших країн - членів ОЕСР у розвитку результативного бюджетного фінансування свідчить про важливу роль фінансування бюджетних програм, орієнтованих на результат в житті економічно розвинених країн.

Таким чином, акумульовані в державному бюджеті фінансові ресурси дозволяють державним органам виконувати свої функції на всіх рівнях управління. З цією метою в кожній країні створюється розгалужена мережа бюджетів, що забезпечує акумуляцію грошових ресурсів регіонів для фінансування їх господарства, соціальної сфери, благоустрою кожної адміністративно-територіальної одиниці, утримання законодавчої влади, апарату управління та інших заходів. У процесі формування витрат окремих

видів бюджетів, їх збалансування виникають певні фінансові взаємовідносини, регламентовані законодавством. Усі ці елементи (організація і принципи побудови бюджетної системи, бюджетного процесу, взаємовідносини між численними видами бюджетів, відповідно і сукупність бюджетних прав) становлять бюджетний устрій в кожній конкретній країні.

Визначення обсягів видатків в кожній країні здійснюється в межах загальних економічних принципів, виходячи з цілей бюджетної політики та особливостей внутрішнього середовища. Факторами, які визначають обсяги державних видатків є такі: історичні тенденції в проведенні бюджетної політики, структура та стан розвитку економіки країни, рівень державних фінансових можливостей, ставлення країни до перерозподілу доходів, трансфертна політика, процедури прийняття бюджетних рішень, нагальність вирішення соціальних проблем, уявлення в соціумі, що є суспільним благом, і відповідно, на які потреби необхідно спрямовувати кошти бюджету. За рахунок видатків бюджету держава з метою недопущення істотних відмінностей між групами населення з низькими та високими станом матеріального забезпечення, зниження рівня бідності здійснює допомогу малозабезпеченим верствам населення, досягаючи тим самим суспільних принципів справедливості. Завдяки прогресивному оподаткуванню, з одного боку, та надання трансфертів населенню, з іншого — можна зменшити нерівність та диференціацію доходів членів суспільства. Рівень бюджетних видатків на забезпечення виконання державою своїх функцій має відповідати якості надання державних послуг суспільству. Оптимізація видатків на державне управління є одним із важливих завдань підвищення результативності використання бюджетних коштів.

3.2. Напрями підвищення ефективності формування видатків бюджету як інструменту забезпечення соціально-економічного зростання

Забезпечення ефективного використання бюджетних коштів – одна з ключових проблем виконання бюджету в більшості країн світу. Актуальна вона і для України, яка має обмежені бюджетні ресурси. З огляду на це важливим є як планування видатків (визначення пріоритетів при розподілі фінансових засобів, джерел їх фінансування), так і забезпечення контролю за цільовим і результативним використанням коштів.

Науковці [5, 24, 54] зазначають, що відомча закритість програм, а також недофінансування перетворюють їх на сукупність мало пов'язаних проектів, формально об'єднаних за певною галузевою належністю. Як наслідок, такі програми, з одного боку, стали додатковим джерелом фінансування основних функцій їх виконавців за рахунок коштів державного бюджету, а з другого – підлягають постійним змінам. Виконавці програм часто не зацікавлені в їх належному фінансуванні та контролі, оскільки це дає змогу уникати відповідальності, пояснюючи невиконання програмних завдань браком коштів.

На думку окремих науковців [5, 24, 55], недостатня результативність використання фінансів державного сектору економіки як одного з інструментів забезпечення соціально-економічного розвитку насамперед пов'язана з відсутністю науково обґрунтованих підходів до визначення й конкретизації складових, основних факторів формування, методів оцінювання та механізмів підвищення ефективності [31].

Згідно з Бюджетним кодексом України одним із принципів бюджетної системи є принцип ефективності й результативності (при складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення запланованих цілей, що ґрунтуються на національній системі цінностей, і реалізації завдань інноваційного розвитку економіки шляхом забезпечення якісного надання послуг, гарантованих державою, , органами місцевого самоврядування, із залученням мінімального обсягу бюджетних

коштів та отриманням максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів).

Проблема оцінки ефективності реалізації бюджетних програм лишається актуальною. Загалом ефективність – одна з найскладніших категорій економічної науки, яка істотно трансформувалася відтоді, коли її вперше запровадили представники класичної політекономії (Ф. Кене та В. Петті) [57]. У початковому тлумаченні це поняття не розглядалося як окрема категорія, а було результатом оцінок урядових і приватних заходів, спрямованих на поліпшення тодішньої економіки держави. Сьогодні термін “ефективність” як економічна категорія є доволі складним і багатогранним. Її прийнято визначати за допомогою таких елементів:

- продуктивність – співвідношення між результатами (випуском продукції, наданням послуг, виконанням робіт) і використаними ресурсами (фінансовими, матеріальними, трудовими);
- результативність – ступінь відповідності фактичних результатів запланованим;
- економність – досягнення прогнозованих цілей за найменшого обсягу коштів або одержання значно кращого результату за той самий обсяг коштів.

Для України вкрай важливо підвищити ефективність витрачання бюджетних коштів, що зумовлює необхідність визначення етапів і критеріїв оцінювання ефективності видатків бюджету на всіх рівнях.

Пріоритетним завданням для бюджетного процесу в Україні є переорієнтація бюджетних програм у бік ефективності та результативності [52]. Це завдання актуалізується в умовах залучення коштів міжнародних фінансових інституцій для фінансування бюджетних видатків.

Політику державних видатків можна вважати ефективною за умови збільшення співвідношення сукупного показника результативності бюджетних програм та загального обсягу видатків.

Важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова незалежність органів місцевого самоврядування, оскільки розв’язання

більшості фінансових питань саме на місцевому рівні є основою вирішення загальнодержавних соціально-економічних і політичних проблем у державі. Подальша реалізація реформи бюджетної децентралізації та забезпечення ефективності механізму бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку потребує розширення прав місцевих органів влади, зміцнення їх бюджетної самостійності та визначення відповідальності.

При обмеженості фінансових ресурсів в Україні надзвичайно актуальним питанням виступає оптимізація складу та структури видатків Державного бюджету України. Це зумовлено тим, що найбільша частка фінансових ресурсів держави перерозподіляється через Державний бюджет (70 %). Тому доцільність проведення дослідження в цьому напрямі є безумовно актуальним і має практичний та науковий інтерес.

Систематизуючи дослідження вітчизняних науковців з питань шляхів оптимізації видатків Державного бюджету України, вважаємо, що всі заходи можна поділити на дві групи: структурні та організаційні (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Заходи оптимізації видатків Державного бюджету України [55]

Структурні заходи займають головне місце в процесі оптимізації складу витратів Державного бюджету. Ці заходи стосуються зміни пріоритетів фінансування, а саме [24, 52, 53, 55]:

1. У сфері управління – зменшення до оптимального рівня (стабілізація) витратів на утримання органів державної влади і управління, судів і прокуратури, а також упорядкування структури названих органів. Цей захід є доволі важливим і складним, оскільки витрати на загальнодержавні функції мають тенденцію до зростання, що також впливає і на структуру витратів з Державного бюджету України. Захід може бути реалізований різноманітними способами. З цього приводу становить інтерес зарубіжний досвід щодо економії державних ресурсів в Грузії. З метою економії бюджетних коштів було прийнято рішення про те, щоб державний комісар (керівник муніципалітету) не мав заступників. За рахунок скорочення апарату управління муніципалітет щороку заощаджувала значні суми бюджетних ресурсів. Досвід економії бюджетних коштів в Грузії можна з успіхом використовувати і в Україні.

2. У сфері економічної діяльності – збільшення до оптимального рівня витратів державним підприємствам для підтримання їх рівня розвитку та сприяння їх стабілізації. Серед цих витратів першочерговому фінансуванню підлягають сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс та обробна промисловість. Фінансування саме цих напрямків обумовлено тим, що в Україні: для сільського господарства є сприятливі кліматичні умови і найкраща земля (чорнозем); для паливно-енергетичного комплексу – велика кількість копалин, але низький рівень їх фінансування, а з тим і видобування, що є причиною залежності від інших країн; для обробної промисловості – високоякісна сировина, яка замість обробки експортується в інші країни, а після переробки знову скуповується Україною. Однак з метою зменшення тиску на Державний бюджет України пропонується часткова приватизація підприємств державної власності, тобто продаж частки, яка не перевищує 49 %. Це надасть можливість здійснювати постійний контроль і керівництво з боку держави, а

також сприятиме активній підприємницькій діяльності на підприємствах України.

3. У соціальній сфері – раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, поширення платних послуг, перегляд рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму); оптимізація видатків бюджету без скорочення пільг за рахунок послідовного впровадження госпрозрахункових форм фінансування установ, зокрема самофінансування; формування системи підтримки культури, передусім недержавних організацій, різних фондів, з метою створення умов для продукування ними національно-культурного продукту, що сприятиме зниженню навантаження на державну скарбницю та реалізації державної політики у сфері культури і духовності. Наприклад, Європа отримує близько 30 % надходжень до бюджету від продажу культурного продукту. Також заходом на шляху до оптимізації соціальних видатків з Державного бюджету України є надання певних переваг при проведенні меценатства, спонсорства та благодійності, які будуть полягати в зменшенні податкового навантаження, можливості отримання відстрочки та розстрочки сплати податків тощо.

Отже, зменшення рівня видатків на управління дасть змогу спрямувати кошти у сфери, яким необхідні інвестиції для ефективного економічного розвитку з метою підготовки підґрунтя для забезпечення високого рівня соціального захисту та забезпечення населення. Наведені заходи сприятимуть оптимізації складу та структури видатків Державного бюджету України, але не в змозі стовідсотково вплинути на раціональне та економне витрачання коштів. Тому постає необхідність реалізації групи організаційних заходів.

Щодо організаційних заходів, то в останні роки вони набувають важливого значення. Це обумовлено тим, що зниження рівня виконання Державного бюджету України по видатках у переважній більшості пов'язано з процесом розподілу видатків серед розпорядників бюджетних коштів, а також неповним виконанням бюджетних програм. Серед цих заходів важливе значення для оптимізації видатків Державного бюджету України мають такі:

1. Організація державного контролю за використанням бюджетних ресурсів. Слабкість державного контролю спричинює розвиток негативних явищ в економіці країни. При цьому, перед тим як виділяти фінансову допомогу регіонам, необхідно спочатку перевірити, як вона використовувалася в минулі роки. Якщо було неефективне використання фінансової допомоги, то доцільно таким регіонам допомоги не надавати.

2. Затвердження обґрунтованого та ефективного бюджету. Державний бюджет України «як головний фінансовий план» став віддзеркаленням відповідних поглядів та інтересів, недосконалого менеджменту та відсутності ефективних технологій у прийнятті рішень. Виходячи з цього, затвердження Закону України «Про Державний бюджет» на відповідний бюджетний рік часто стає предметом пошуку компромісних рішень різних політичних сил, а не пошуком оптимальних рішень з метою надання суспільних благ з максимальним рівнем ефективності за наявних ресурсів.

3. Оптимізація мережі виконавців бюджетних програм для того, щоб на одне завдання припадала мінімальна їх кількість.

4. Найважливіше – це узгодженість бюджетного і податкового законодавства стосовно тих норм, які забезпечують збалансованість дохідної та видаткової частин та мінімізують кількість внесених змін до діючих законів протягом бюджетного періоду. Оскільки державні видатки «носять публічний характер і виникають виключно на підставі нормативно-правових актів», держава повинна мати дієві правові норми та ефективні методи регулювання та управління потоками державних коштів.

5. Перехід від бюджетного планування до бюджетного прогнозування на основі досвіду багатьох країн світу (США, Австралії), що надасть можливість поставити стратегічні цілі та визначити шляхи їх досягнення. Тому, з'явиться можливість виявлення недоліків в бюджетній політиці та їх усунення.

Таким чином, проведення всіх перелічених заходів сприятиме оптимізації видатків Державного бюджету України і дозволить розробити та впровадити виважену фіскально-бюджетну політику, в якій буде враховано досвід

провідних країн світу, що в кінцевому підсумку надасть можливість сформуванню в Державному бюджеті прерогативні статті видатків держави.

Економічний розвиток, зростання та бюджетна політика знаходяться у тісному взаємозв'язку. Перманентне зростання обсягів реального валового регіонального продукту та доходів бюджетів місцевого самоврядування супроводжується якісними перетвореннями в економіці (змінami в технологіях виробництва та появою нових галузей) та бюджетній політиці; зміни у підходах розподілу та перерозподілу доходів позитивно впливають на економічний ріст з лагами в часі. Забезпечення соціально-економічного розвитку потребує комплексної оцінки фінансового забезпечення, визначення джерел альтернативних фінансових ресурсів, розробки заходів підвищення економічного потенціалу, вдосконалення механізмів управління розвитком територіальних громад (Додаток Г).

Система фінансового забезпечення місцевого самоврядування має відповідати потребам динамічного розвитку економіки.

Основним завданням державної політики у сфері видатків бюджету є оптимізація та економія їх обсягу з одночасним підвищенням ефективності і результативності їх використання з метою забезпечення високої якості державних послуг в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Враховуючи взаємний вплив показників видаткової частини бюджету та соціально-економічних показників розвитку країни, зміни динаміки соціально-економічних процесів призводять до зміни бюджетної політики у сфері видатків, яка може регулювати майбутню динаміку соціально-економічного розвитку країни. Оскільки обсяг і внутрішня структура видатків бюджету характеризують перелік, структуру та динаміку стратегічних пріоритетів суспільного розвитку країни, регулюючи ці показники держава здатна реалізовувати виважену соціально-економічну політику, яка буде мати на меті результативне вирішення нагальних суспільних потреб на певному етапі розвитку, сприяння позитивній динаміці економічних процесів та соціального розвитку у майбутньому. На сучасному етапі розвитку бюджетних відносин

необхідним є активне використання видатків бюджету як ефективного інструменту впливу на динаміку економічного зростання та соціального розвитку країни. При цьому важливим є наукове обґрунтування методології визначення обсягу і структури видаткової частини бюджету з точки зору її впливу на економічне зростання та соціальний розвиток у регіонах та країні в цілому. Зазначене створить підґрунтя для забезпечення сталого економічного та соціального розвитку країни, підвищення ефективності і результативності бюджетної політики при вирішенні стратегічних завдань суспільного розвитку.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення актуальної наукової проблеми формування видатків бюджету на соціально-економічний розвиток в контексті світового і вітчизняного досвіду, що дало змогу обґрунтувати такі висновки і пропозиції теоретичного та прикладного характеру.

По-перше, видатки бюджету відіграють провідну роль у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства. На обсяги, склад і структуру видатків впливають обсяги і характер функцій держави, адже в умовах товарно-грошових відносин будь-яка держава повноцінно зможе виконувати свої функції, маючи для цього необхідний обсяг бюджетних ресурсів.

Відповідно до Бюджетного кодексу України видатки бюджету – це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум. Видатки бюджету класифікуються за: функціями, з виконанням яких пов'язані видатки (функціональна класифікація видатків); економічною характеристикою операцій, при проведенні яких здійснюються ці видатки (економічна класифікація видатків); ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків); за бюджетними програмами (програмна класифікація видатків). Загальний обсяг видатків державного бюджету щорічно затверджується законом «Про Державний бюджет України», водночас загальний обсяг видатків місцевих бюджетів затверджується рішенням про місцевий бюджет.

По – друге, формування обсягу та структури видатків бюджету є важливою складовою бюджетної політики для забезпечення розвитку суспільства.

Бюджетна політика, яка реалізується через систему бюджетних механізмів, повинна забезпечувати ефективний вплив на соціально-економічні процеси.

Соціально-економічний розвиток України залежить від бюджетної політики у сфері державних видатків. Останніми роками державний бюджет спрямовано на підвищення рівня добробуту громадян та розвиток економіки, що включає соціальний захист населення, стійке економічне зростання, підтримку розвитку базових галузей економіки, реалізацію інфраструктурних проектів. Основними напрямками використання бюджетних коштів визначено економічну та соціальну сферу, національну оборону, державне управління та міжнародні відносини та обслуговування боргу.

По – третє, позитивна динаміка бюджетного фінансування соціальної сфери, а саме істотне збільшення абсолютних обсягів видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, не вирішує всі нагальні проблеми. Оскільки попри значний обсяг соціальних видатків якість соціальних послуг та інших заходів соціального захисту в Україні досі залишається відносно низькою порівняно з іншими країнами, а соціальні потреби соціально незахищених верств населення не задовольняються достатньою мірою. До того ж стійке зростання абсолютних обсягів видатків соціального спрямування за досліджуваний період у 2 рази, було досягнуто за рахунок дії інфляційних чинників і тому не мало позитивного впливу на добробут населення.

По – четверте, у структурі видатків місцевих бюджетів України за видами надходжень найбільша питома вага належить видаткам на освіту, соціальний захист та охорону здоров'я. На сучасному етапі місцеве самоврядування поступово відходить від домінуючої раніше очікувально-споживацької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нераціонального їх використання.

Можна стверджувати, що загалом реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації на сьогодні в Україні виявилась найрезультативнішою і найпомітнішою щодо створення та підтримки належного сприятливого бізнесового та життєвого середовища, необхідного для самореалізації людини, захисту прав і свобод, надання якісних публічних послуг тощо.

По-п'яте, встановлено, що в розвинутих країнах світу бюджетні видатки мають тенденцію до зростання, що позитивно впливає на темпи росту промислового виробництва. Політика у сфері бюджету в країнах ЄС нині знаходиться у стані трансформації – пошуку нових, більш дієвих інструментів підвищення конкурентоспроможності економіки в умовах скорочення відповідних витрат, необхідності реформування систем оподаткування, трудового та пенсійного законодавства, соціального захисту, медичного забезпечення. Нині у бюджетах більшості розвинутих країн зосереджено близько половини всього національного валового внутрішнього продукту, все більше фінансових ресурсів розподіляється саме через бюджет та соціальні фонди. У країнах ЄС зберігаються тенденції до достатньо високого рівня державних видатків.

По-шосте, забезпечення ефективного використання бюджетних коштів – одна з ключових проблем виконання бюджету в більшості країн світу. Актуальна вона і для України, яка має обмежені бюджетні ресурси. З огляду на це важливим є як планування видатків (визначення пріоритетів при розподілі фінансових засобів, джерел їх фінансування), так і забезпечення контролю за цільовим і результативним використанням коштів. При обмеженості фінансових ресурсів в Україні надзвичайно актуальним питанням виступає оптимізація складу та структури видатків Державного бюджету України. Визначено, що заходи з оптимізації видатків бюджету можна поділити на дві групи: структурні та організаційні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенко; передмова та наук. ред. В.М. Федосова. – К. : Либідь, 2000. – 609 с.
2. Бобровська О. Ю. Фінансово-економічне забезпечення територій в умовах децентралізації / О.Ю. Бобровська, А.Ю. Мунько // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 4. – С. 84–92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_4_13.
3. Боди З. Финансы: Пер. с англ. / З. Боди, Р. Мертон. – М., 2000. – 592с.
4. Бодрова І. І. Європейський досвід удосконалення адміністративно-територіального устрою / І. І. Бодрова // Європейський досвід удосконалення місцевого самоврядування / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд. та місц. самоврядування. – Х. : Оберіг, 2012. – С. 5–36. – (Серія “Наукові доповіді”; вип. 3).
5. Бондарук Т. Г. Місцеві фінанси : Навч. посібник / Т.Г. Бондарук. – К. : ДП “Інформ. аналіт. агенство”, 2013. – 529 с.
6. Бюджетна система: підручник / [А.Є. Буряченко, Л.П. Гладченко, С.Я. Кондратюк та ін.]; за наук. ред. В.М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури; Тернопіль: Економічна думка, 2012. — 871 с.
7. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
8. Бюджетний менеджмент: підручник / за заг. ред. В. Феодосова. Київ: КНТЕУ, 2004. 864 с.
9. Гребеник К.В. Бюджетна політика як складова державного регулювання економіки. Бізнес Інформ. 2017. № 9. С. 193-198.
10. Грубляк О. М. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку держави . Молодий вчений. 2018. № 11(2). С. 1103-1106.

11. Далевська Т. А. Забезпеченість видаткових повноважень органів місцевого самоврядування / Т.А. Далевська // Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»: Херсон: Видавничий дім «Гельветика». – Вип.11. – Ч.1. – 2015. – С.143–148.
12. Дахнова О. Є. Оцінка стану бюджетної безпеки України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Вип. 1. С. 345-352.
13. Дем'янчук О. І. Формування та реалізація фінансового потенціалу збалансованого розвитку адміністративно-територіальних одиниць України: монографія. Острог, 2019. – 408 с.
14. Дибко Н. М. Теоретичні засади розвитку бюджетної політики. Економіка розвитку. 2018. № 2. С. 42-48.
15. Дуб А. Бюджетна політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. № 2. С. 81-86.
16. Жибер Т. В. Вплив парламенту на бюджетний процес / Т. В. Жибер, М. О. Бугайчук // Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах : зб. наук. матеріалів Всеукр.наук.-практ. конф., 15 квіт. 2016 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», каф. фінансів, каф. фін. ринків. – Київ : Аграр Медіа Груп, 2016. – С. 28–30.
17. Жибер Т. В. Розвиток технологій бюджетного менеджменту / Т. В. Жибер, О. М. Сущенко // Вчені записки : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана" ; відп. ред. А. Ф. Павленко. – Київ : КНЕУ, 2012. – Вип. 14, ч. 1. – С. 119–125.
18. Західна О. Р. Аналіз доходів та видатків державного бюджету України. Молодий вчений. 2018. № 2(2). С. 714-718.
19. Західна О. Р. Система видатків державного бюджету в сучасних умовах. Молодий вчений. 2018. № 9(2). С. 485-488.

20. Захожай К.В. Основні принципи і пріоритети макрофінансової стабілізації в контексті економічного розвитку держави / К.В. Захожай, О.Ю. Жам // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – №9. – С. 34-39.
21. Каліновський Р. О. Вплив бюджетного дефіциту на реалізацію стабілізаційної політики держави. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2018. Вип. 1. С. 27-33.
22. Каліновський Р. О. Роль видатків державного бюджету у проведенні стабілізаційної політики в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2018. Вип. 30(3). С. 12-15.
23. Карлін М. І. Управління дефіцитом бюджету України: проблеми та перспективи. Економічний форум. 2017. № 1. С. 188-197.
24. Кириленко О. П. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О. П. Кириленко Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО “ВІ ЕН ЕЙ”», 2015. – 396 с.
25. Коляда Т. Сутність та значення бюджетної стратегії у забезпеченні фінансування основних напрямків соціально-економічного розвитку держави. Економічний аналіз. 2013. Т. 12(2). С. 237-241.
26. Кондратюк С.Я. Раціоналізація видатків державного і місцевих бюджетів в Україні/ С.Я. Кондратюк // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – Випуск 2 (24). – С. 51-64.
27. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
28. Крикун Т.І. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки // Фінансова політика у системі соціально-економічного розвитку України: всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 10-11квітня, 2019р.): тези доп. / І.Я. Чугунов, М.В. Тарасюк, Т.В. Канева та ін.; відп. за вип. І.Я. Чугунов. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – 149 с.

29. Курило О. В. Стратегія реформування державних фінансів в Україні / О. В. Курило // Молодий вчений. - 2016. - № 7. - С. 67-69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_7_19.
30. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л. В. Лисяк – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
31. Макогон В. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №3.
32. Максюта А. А., Чугунов І. Я. Бюджетна складова суспільного розвитку. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2012. № 3. С. 45–54.
33. Опарін В.М. Домінанти та пріоритети фінансового вирівнювання в Україні // Фінанси України. 2015. -- №6. -- С. 29-43.
34. Пасічник В. А. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. Бізнес Інформ. 2017. № 12. С. 126-131.
35. Про відкритість використання публічних коштів [Електронний ресурс] : Закон України від 11 лютого 2015 р. № 183-VIII. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-viii>.
36. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
37. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05 лютого 2015 р. № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
38. Про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс] : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
39. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05 лютого 2015 р. № 156-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

40. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
41. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
42. Публічний звіт Державної казначейської служби України про результати діяльності у 2019 році <https://www.treasury.gov.ua/ua/dlya-gromadskosti/publiczna-informaciya/publichni-zviti>.
43. Семенов М. В. Дефіцит державного бюджету та шляхи його подолання. URL: <http://intkonf.org/seenom-v-defitsit-derzhavnogo-byudzhetu-ta-shlyahi-yogo-podolannya/>.
44. Сіташ Т. Д. Формування та перспективи розвитку бюджетної системи України. Економічний форум. 2014. № 4. С. 254-259.
45. Степура В. В. Європейський досвід бюджетної децентралізації: проблеми та перспективи для України / В. В. Степура // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2015. – № 4. – С. 255– 260.
46. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: навч. посіб. / О.Я. Стойко, Д.І. Дема; за ред. О.Я. Стойка. – К.: Алерта, 2014. – 432 с.
47. Форкун І. В. Сучасний механізм управління бюджетним дефіцитом в Україні. Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2013. № 5. С. 211–216.
48. Формування фінансового механізму сталого розвитку України : моногр. / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко та д-ра екон. наук, доц. О. І. Тулай. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 414 с.
49. Хомутенко А. В. Актуалізація застосування інструментів управління при плануванні доходів державного бюджету України. Європейський вектор економічного розвитку. 2018. № 1. С. 107–120.

50. Чугунов І. Я. Бюджетна складова суспільного розвитку / І.Я. Чугунов, А.А.Максюта // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С.45–54.
51. Чугунов І. Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності. Вісник КНТЕУ. 2014. № 5. С. 64–77.
52. Чугунов І.Я., Брижан К.В. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 32(1). - С. 241-251.
53. Чугунов І.Я., Ігнатюк І. М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. 2016. Вип. 28(1). С. 217-226.
54. Чуркина И. Е. Стратегические направления реформирования бюджетной системы Украины. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2016. Т. 21, Вип. 10. С. 111-114.
55. Щербіна В. В. Модель підвищення ефективності макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України. Академічний огляд. 2017. № 1. С. 44-53.
56. Янів Л. М., Зінченко О. А. Проблеми дефіциту державного бюджету України і шляхи їх розв'язання. Вісник Дніпропетровського університету. 2016. № 6. С. 12–14.
57. Buchanan J. M. Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State / J. M. Buchanan, R. A. Musgrave. — Cambridge (Mass.) ; London : The MIT Press, 2000. — IX. — 272 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Індикатори оцінки макроекономічних показників України

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*	2020*
Номінальний ВВП, млрд. грн.	1,405	1,465	1,587	1,989	2,385	2,983	3,428	3,825	4,314
Реальний ВВП, % зміни	0,2	0,0	-6,6	-9,8	2,3	2,5	3,5	4,0	4,0
Споживання, зміна %	7,4	5,2	-6,2	-15,9	1,4	6,7	5,4	4,1	3,8
Фіксований капітал, %	5,0	-8,4	-24,0	-9,2	20,1	18,1	14,9	9,0	9,2
Експорт, зміна %	-5,6	-8,1	-14,2	-13,3	-1,6	3,5	8,0	6,4	5,9
Імпорт, зміна %	3,8	-3,5	-22,1	-17,9	8,4	12,2	14,0	7,2	5,8
Дефлятор ВВП, зміна %	8,1	3,1	14,8	38,4	17,1	22,0	11,1	8,1	7,6
ІСЦ, зміна %	-0,2	-0,5	24,9	43,3	12,4	13,7	9,9	7,3	6,5
Сальдо поточного балансу, % ВВП	-8,2	-9,2	-3,5	-0,2	-3,8	-3,5	-3,7	-3,3	-3,3
Зовнішній борг, % ВВП	76,6	78,6	97,6	131,5	129,4	104,0	106,3	107,0	105,4
Доходи бюджету, % ВВП	44,5	43,6	40,3	42,3	38,4	39,2	40,1	40,8	40,6
Податкові надходження, % ВВП	38,9	37,9	35,8	35,5	33,1	34,0	35,4	36,5	36,6
Видатки бюджету, % ВВП	48,9	48,4	44,8	43,2	40,6	41,5	42,6	43,5	43,0
Поточні видатки, % ВВП	45,7	46,2	44,3	41,0	37,4	38,2	39,4	39,7	39,0
Капітальні витрати, % ВВП	2,9	2,0	1,3	2,2	3,1	3,3	3,2	3,8	4,0
Державний гарантований борг, % ВВП	36,6	40,6	70,3	79,7	87,2	72,3	75,1	73,5	68,4

*планові показники

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Додаток Б

Динаміка та структура видатків місцевих бюджетів України за 2014-2018 рр.

Вид видатків	Рік														
	2014		2015			2016			2017			2018			
	млрд грн	%	млрд грн	%	Темп росту, 2015/2014, %	млрд грн	%	Темп росту, 2016/2015, %	млрд грн	%	Темп росту, 2017/2016, %	млрд грн	%	Темп росту, 2018/2017, %	Темп росту, 2018/2014, %
Освіта	71,4	31,9	84,0	30,3	117,6	94,6	27,3	112,6	136,6	27,9	144,4	162,3	29,7	118,8	227,3
Соціальний захист	53,4	23,9	67,8	24,5	127,0	101,3	29,3	149,4	134,5	27,5	132,8	145,5	26,6	108,2	272,5
Пенсії	4,0	1,8	4,8	1,7	120,0	5,0	1,4	104,2	6,7	1,4	134,0	7,6	1,4	113,4	190,0
Відсотки за запозичення	1,5	0,7	1,7	0,6	113,3	0,3	0,1	17,6	0,1	0,0	33,3	0,8	0,1	800,0	53,3
Правоохоронні органи	0,2	0,1	0,3	0,1	150,0	0,4	0,1	133,3	0,6	0,1	150,0	1,0	0,2	166,7	500,0
Медицина	46,6	20,8	59,5	21,5	127,7	62,9	18,2	105,7	85,7	17,5	136,2	85,3	15,6	99,5	183,0
Збройні сили	0,002	x	0,01	x	x	0,008	x	x	0,01	x	125,0	x	x	x	x
Чинівницький апарат	9,6	4,3	12,8	4,6	133,3	15,9	4,6	124,2	23,7	4,8	149,1	27,8	5,1	117,3	289,6
Транспорт	4,3	1,9	8	2,9	186,0	13,9	4,0	173,8	28,8	5,9	207,2	36,8	6,7	127,8	855,8
Інші галузі економіки	4,8	2,1	9,8	3,5	204,2	19,4	5,6	198,0	25,1	5,1	129,4	31,8	5,8	126,7	662,5
Культура і спорт	9	4,0	9,6	3,5	106,7	11,9	3,4	124,0	16,4	3,3	137,8	18,7	3,4	114,0	207,8
Комунальне господарство	17,7	7,9	15,7	5,7	88,7	17,5	5,1	111,5	27,2	5,6	155,4	23,7	4,3	87,1	133,9
Сільське господарство	0,1	0,0	1,3	0,5	1300,0	1,4	0,4	107,7	1,8	0,4	128,6	0,5	0,1	27,8	500,0
Охорона довкілля	0,9	0,4	1,5	0,5	166,7	1,5	0,4	100,0	2,6	0,5	173,3	4,2	0,8	161,5	466,7
Паливно-енергетичний комплекс	0,003	x	0,007	x	233,3	0,05	0,0	714,3	0,05	0,0	100,0	0,03	0,0	60,0	1000,0
Всього	223,5	100	276,8	100	123,9	346,1	100	125,0	489,9	100	141,6	546,0	100	111,5	244,3

Джерело: Складено автором за даними Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/>.

Додаток В

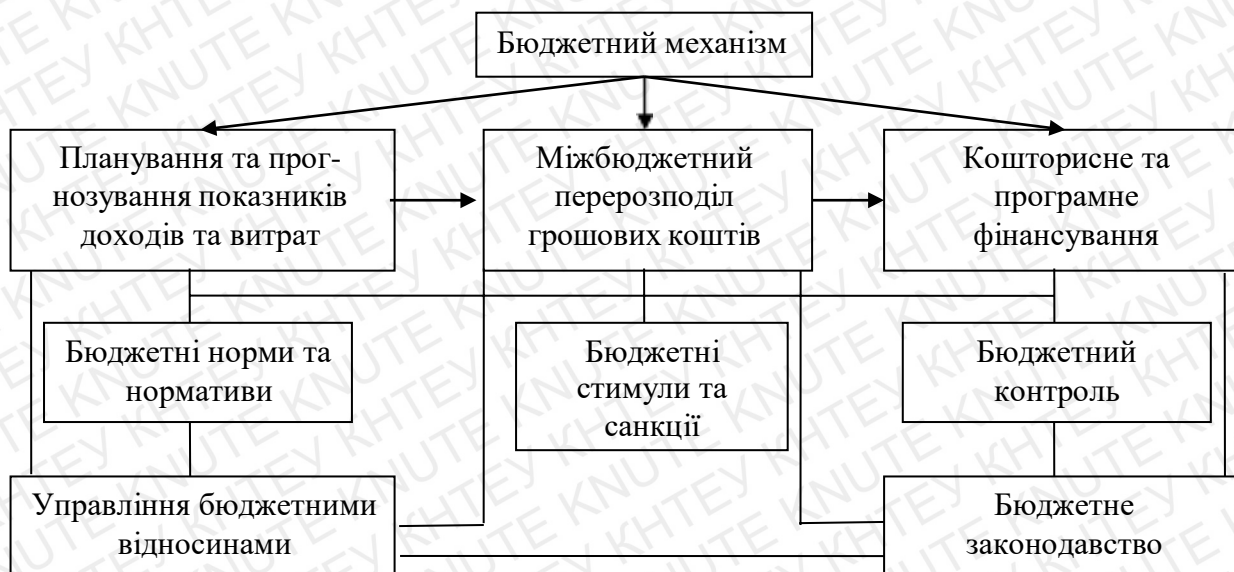

Рис. 1. Бюджетний механізм фінансування соціального захисту населення

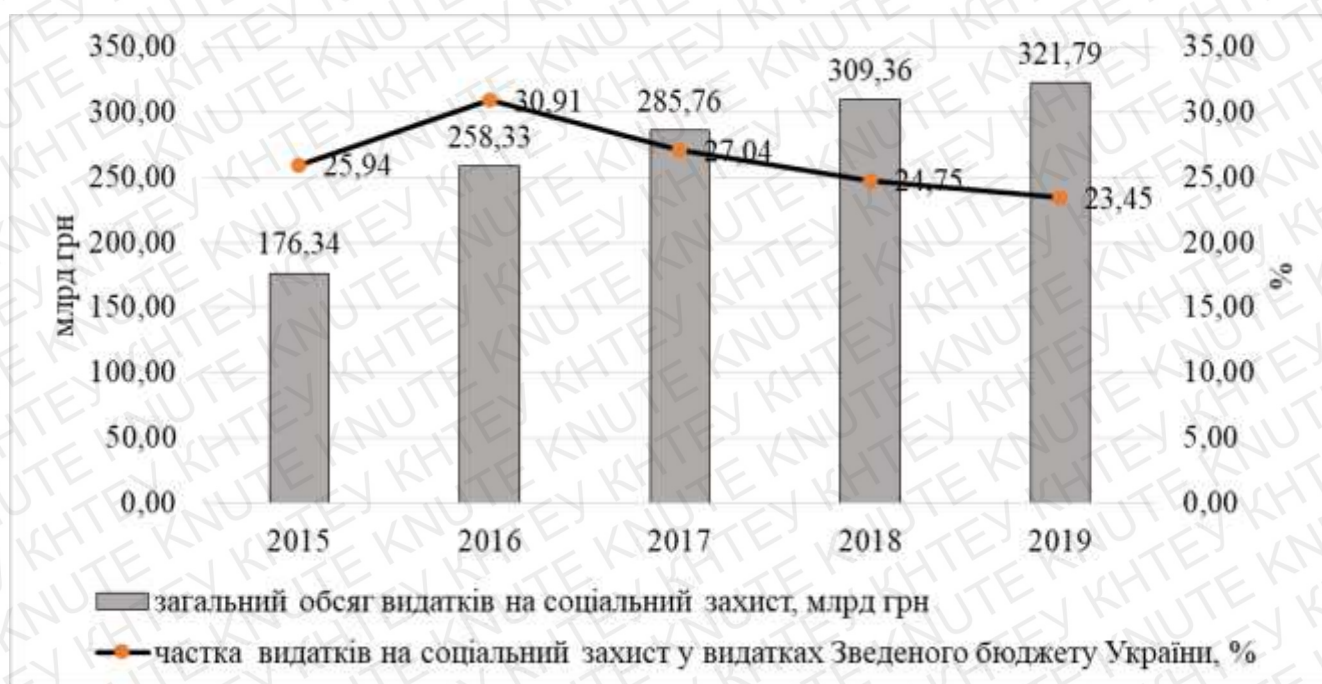
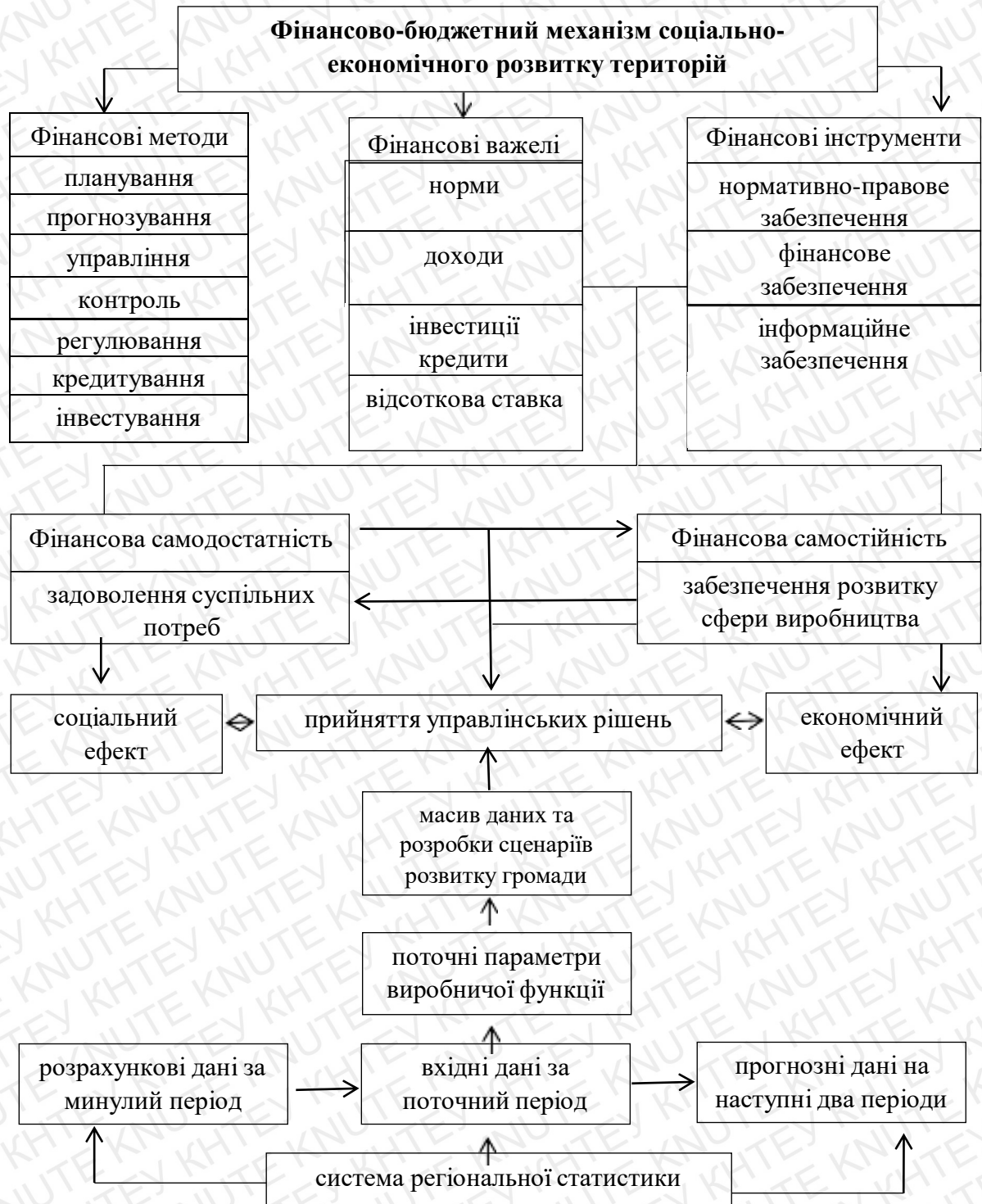

Рис. 2. Динаміка витратів зведеного бюджету України на соціальний захист у 2015-2019 рр.

Додаток І

Структурна модель впливу фінансового забезпечення на прийняття управлінських рішень в процесі соціально-економічного розвитку територій

Складено автором за даними джерела [54, 55, 57]